

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 - 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petr Křenek

Islámské právo

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Aleš Zpěvák

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2012 - 2013

BACHELOR THESIS

Petr Křenek

Islamic law

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

JUDr. Aleš Zpěvák

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu práce JUDr. Aleši Zpěvákovi za cenné připomínky a odborné vedení bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Petr Křenek

Anotace

Bakalářská práce se zabývá teorií islámského práva (šarī'a). Popisuje její charakteristické znaky, historický vývoj a definuje prameny práva. Zaobírá se pilíři náboženství, zmiňuje obecné principy v rodinném, dědickém, závazkovém a trestním právu. Závěr je věnován aktuálním otázkám - geopolitickému vývoji, islámskému fundamentalismu a ochraně lidských práv. Praktická část odpovídá na otázku: Jaký mají Češi názor na islámský svět?

Klíčové pojmy

Allāh, fundamentalismus, islám, islámské právo, Korán, lidská práva, Muḥammad, prameny práva, právo, šarī'a.

Annotation

This bachelor thesis deals with the theory of Islamic law (Sharia). Describes its characteristics, history, and defines the sources of law. It explores the pillars of religion, mentions general principles in family, probate, commitment and criminal law. The conclusion is devoted to actual questions - geopolitics, Islamic fundamentalism and protection of human rights. Practical part answers the question: What is the Czechs opinion on the Islamic world?

Key words

Allah, fundamentalism, human rights, Islam, Islamic law, law, Muḥammad, sources of law, Sharia, the Koran.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 CHARAKTERISTICKÉ RYSY	8
1.1 Korelace s náboženstvím	8
1.2 Neměnnost a univerzálnost.....	9
1.3 Nekonvenční charakter sankcí, definuje směr	10
1.6 Princip personality a teritoriality	11
1.7 Heterogenost a nesystematičnost	12
2 HISTORICKÝ VÝVOJ	14
2.1 Předislámské období, Muḥammad a Qur‘ān.....	14
2.2 Čtyři pravověrní Chalīfové	15
2.3 Umajjovci.....	16
2.4 °Abbāsovcí	17
2.5 Právní školy	18
2.6 Uzavření iğtihādu a další vývoj doktríny.....	19
2.7 Osmanská říše	20
2.8 Anglo-muhammadan law, droit musulman algérien.....	21
2.9 Islámské právo a jeho modernizace	22
3 PRAMENY ISLÁMSKÉHO PRÁVA	23
3.1 Korán (qur‘ān)	24
3.2 Sunna	25
3.3 Idžma (iğmā [°]) a Idžtihād (iğtihād).....	26
3.5 Qijās (qijās).....	27
3.6 Ostatní prameny	28
4 POVINNOSTI ČLOVĚKA VŮČI BOHU	30
4.1 Čistota (tahāra).....	30
4.2 Základní náboženské povinnosti.....	31
4.3 Džihād (ğihād)	33
5 POVINNOSTI ČLOVĚKA VŮČI ČLOVĚKU	35
5.1 Základní principy	35

5.2 Právní postavení svobodných muslimů, nemuslimů a žen	36
5.3 Rodinné právo	38
5.4 Dědické právo	40
5.5 Majetkové právo	41
5.6 Závazkové právo	42
5.7 Trestní právo	43
5.8 Islámský fundamentalismus a lidská práva v islámské společnosti	45
PRAKTICKÁ ČÁST	48
6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	48
6.1 Vymezení výzkumného cíle	48
6.2 Výzkumné otázky a hypotézy	49
6.3 Výzkumný vzorek	50
6.4 Časová organizace výzkumu	51
6.5 Výsledky výzkumu	53
6.6 Interpretace výsledků - vyhodnocení hypotéz	64
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	67
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	68

ÚVOD

Soubor islámského práva zaujímá obsáhlý a komplexní pojem, který mnohdy přesahuje naše dostupné vědění. Je přesto důležité zmínit, že se problematika islámského práva a islámu obecně stává stále více otevřeným celospolečenským tématem. Samotný islám připouští jen život podle Boha skrze manifestaci jeho zákonů. Pro běžného muslima to znamená prožít každý okamžik v souladu s vědomím, že je život svěřen i veden Bohem. Nutno podotknout, že pro západního člověka, kterého vychovala konzumní společnost je mnohdy tato spojitost nepochopitelná a proto je jí potřeba (alespoň do určité míry) osvětlit.

Není zřejmě potřeba apelovat na to, že islámské právo vyžaduje bližší poznání svých specifík, kterými je (vzhledem ke svému blízkému vztahu s náboženstvím) typické. Nejde jen o názory neinformované veřejnosti, která se svým pojetím dokonce dopouští jedné ze základních chyb ekonomické teorie prostřednictvím „usuzování jednotlivce na celek“, ale především o to, že tento jednotlivec je pro veřejnost neznámý a podléhá zpravidla neobjektivní kvantifikaci dle subjektivních měřítek. Provedený výzkum v praktické části se do jisté míry tímto tématem zabývá. Pokouší se zejména odpovědět na otázky obecného charakteru a analyzuje trendy, prostřednictvím kterých široká veřejnost k dané problematice přistupuje.

Jako neoddělitelný a podstatný článek je zde zpracována předchozí teoretická část. I přes relativně omezené rozsahové možnosti se tato část věnuje širokému okruhu teoretických znalostí. Jsou zde definovány charakteristické rysy práva, je zmíněn historický vývoj a cíle oblasti právní metodologie Usūl al-fiqh. Podstatná část teoretické části je věnována okruhům práva ʿibādāt (povinnosti vůči bohu) a muʿāmalāt (povinnosti vůči člověku). V oblasti práva muʿāmalāt jsou zmíněny obecné principy v rodinném, dědickém, závazkovém a trestním právu (ʿuqūbāt). Závěr teoretické části je věnován kontroverzním otázkám - islámskému fundamentalismu, vztahu islámu k demokracii, demokratizaci islámské společnosti a ochraně lidských práv.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTICKÉ RYSY

Islámské právo (šarī'a, šar'c) se považuje vedle práva anglo-amerického a kontinentálního za třetí velký světový právní systém. Jeho používání se však omezuje jen na některé země Asie a severní Afriky a je úzce spjato s náboženstvím - proto lze říci, že jde o náboženské právo, založené na Bohem zjevených pravidlech, jeho všeobecné manifestaci vůle, příkazech, zjeveních. Je tedy nutné, aby tato pravidla dodržoval každý muslim nezávisle na jakékoliv pozemské autoritě. Samotné slovo „Islám“ znamená „podrobení se“ nebo „odevzdání se“, což znamená, že člověk se má podrobit Boží vůli. Tato vůle je chápána islámskou vírou tak, že člověk má dělat to, co je morálně správné a zdržet se toho, co je morálně nesprávné.¹ Je tak možné definovat několik charakteristických rysů islámského práva.

1.1 Korelace s náboženstvím

Islámskou společnost ovlivňuje náboženství po více jak 1000 let. Muslim se několikrát denně modlí, stejně tak jeho každodenní způsob života, právo, kultura, sociální pomoc včetně významných událostí byl diktován náboženstvím a duchovními. Základním pilířem víry se pro muslima stává Korán, ve kterém jsou definovány jak životní paradigma, tak i návody na úkony spojené s každodenní činností (náboženské rituály, obchod) jednotlivce a společnosti. Je to návod pro smysluplný život a konání dobra. Podstata víry v Koránu spočívá v plnění Božích (Alláhových) příkázání. Pramenem veškerého práva je Alláh a právo znamená manifestaci Božích příkázání.² Společně s islámskou vírou přichází i právo. Náboženství ovlivnilo hlavně základní

¹ OSINA, Petr. *Islámské právo a jeho prameny*. Olomouc: Acta iuridica olomucensis, 2000, s. 1.

² OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 12. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

hodnotová měřítko, morálku, právo včetně společenských, ekonomických a mezinárodních vztahů. Neexistuje zde žádná institucionální složka (církve), která by oddělovala duchovní a světskou moc. Nevznikají tak spory církve se sekulární mocí, typické pro západní civilizace.³

1.2 Neměnnost a univerzálnost

Jediným zákonodárcem je Bůh a jediným bohem zjeveným a neměnným právem je šari'a. V kontrastu s právem západních civilizací jde o odlišné pojetí práva; kontinentální právo respektuje měnící se etické a morální potřeby a požadavky společnosti, kdežto právo islámské je dáno člověku jednou a provždy v přesně dané popisné formě a proto je společnost povinna se právu přizpůsobit. Bylo potřeba několika staletí práce islámských právníků aby formulovali plný rozsah práva. Toto úsilí ovšem nebylo primárně směřováno k vytváření nových právních norem, ale směřovalo ke stávajícímu pochopení, výkladu, formulaci a nalézání toho co již existuje. I přes zákaz zasahovat do božího práva (tzv. zásada taqlīd) se takovými formulacemi dalo právo poměrně pružně měnit, přestože i dodnes šari'a trpí značnou rigiditou a tradicionalismem. Příkladem jsou přežívající tělesné tresty, které by svým zákazem popřely „nadčasovost“ zjeveného práva.⁴

Šari'a dle staršího významu znamená „*Cesty ke zdroji vody po níž je třeba kráčet*.“⁵ Tato stezka je definována samotným Bohem, a proto je jí třeba bezpodmínečně následovat ve svém jednání, konání a myšlení k dosažení ideálu. Islámské právo nedefinuje jen povinnosti člověka vůči člověku a společnosti (mu'āmalāt) ale i povinnosti vůči Bohu (ʿibādāt). Trestní právo (ʿuqūbāt) zase vymezuje zakázané činy včetně sankcí za jejich porušení. Z obecného pohledu je zde velká inklinace k normativním úpravám všech myslitelných činností člověka až do nejmenších detailů. Navzájem se zde prolínají normy právní, náboženské a etické. Takovýchto právních

³ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 17. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 18. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁵ Tamtéž, s. 19.

norem je tedy obrovské množství, a je tedy nepřesné ztotožňovat šari'ca s celým islámským právem, neboť obsahuje jen základy islámského práva.⁶

1.3 Nekonvenční charakter sankcí, definuje směr

Takto obsáhlé množství právních norem (mnoho se jich dotýká i intimních záležitostí člověka) nelze v každém případě efektivně vynucovat a trestat. Šari'ca rozlišuje několik variant sankcí za porušení právních norem:⁷

- Sankce vůbec neexistuje nebo je přenechána Bohu, případně je požadováno zdržení se závadného úkonu. Je kladen velký důraz na svědomí věřícího muslima včetně jeho nezávadného způsobu uvažování a jednání.
- Neplatnost úkonu a vznik primární povinnosti jej provést znovu. Typicky při předčasném zahájení modlitby.
- K primární povinnosti vzniká nová povinnost. Pokud by zanedbán půst je nutno provést i kajicný skutek.
- Původní povinnost zaniká a vzniká nová. Vzniká např. při krádeži kola. Krádeží zanikla povinnost ctít osobní vlastnictví a vzniká povinnost náhrady škody.
- Ztráta nároku. Např. na materiální zajištění ze strany ženy, pokud žena neplní řádně své povinnosti.
- Metafyzická sankce. Sankcí je uvržení do pekla v den Posledního soudu.

Zvláště u sankcí je nutno uvést, že zde existuje i prvek odměny, související s žádoucím chováním jednotlivce. Odměna je myšlena hlavně ve smyslu metafyzickém v posmrtném světě.⁸

Hlavním účelem práva šari'cy není soudit konflikty odlišných zájmů, ale spíše stanovit hlavní směr a standard chování dle Božích zákonů. Právním systémem jsou hodnoceny všechny činy věřícího dle těchto tříd:

⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 19. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁷ Tamtéž, s. 21.

⁸ Tamtéž, s. 22.

- farḍ, wāḡib - činy povinné dle Koránu.
- sunna, mustaḥabb, mandūb - činy doporučené na základě Prorokových výroků a jeho praxe.
- mubāḥ - činy indiferentní - nepřikázané ani nezakázané.
- makrūh - činy hodné zavržení, kterých je třeba se vyvarovat, i když nejsou explicitně zakázané nebo trestné.
- ḥarām - činy zakázané a trestné.

V oblasti věcného a závazkového práva je stanovena stupnice vztahující se k právní platnosti úkonů:⁹

- ṣaḥīḥ, nāfiḍ - správný, platný.
- makrūh - vyhovující a platný formálně, souvisí ale s něčím „nefér“.
- fāsīd - nevyhovující po formální stránce.
- bāṭil - neplatný.

1.6 Princip personality a territoriality

Je usilováno o to, aby islámské právo upravovalo vztahy mezi muslimy bez ohledu na stát ve kterém žijí. Projevuje se zde princip personality jako právo osob určitého náboženského přesvědčení a skupiny, u které nezáleží na geografické lokaci. Pokud se tedy člověk stane muslimem, okamžitě jsou na něj vztaheny všechny povinnosti (ale i výsady). Linie partikulárních jurisdikcí se tedy nevede mezi státy, národnostmi a rasami, ale mezi příslušnosti nebo nepřislušnosti k islámu. Princip territoriality určuje, že nelze trestně stíhat muslima, který spáchal trestný čin mimo území islámského státu - pokud se ale vrátí zpět, ihned podléhá islámské jurisdikci, a může být stíhán. V plné míře se tedy šari'a uplatňuje jen na území islámského státu. Jinověrci jsou zpravidla ponecháni svým vlastním soudům a správním strukturám. Často se objevuje lokální působení zvykových práv. V kontrastu s tímto zjištěním lze uvést některé islámské

⁹ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 21. ISBN 978-80-247-4379-0.

radikální skupiny, které se snaží právo prosazovat plošně pro všechny obyvatele. Tato idea je původní myšlenka práva naprosto cizí.¹⁰

1.7 Heterogenost a nesystematičnost

Islámské právo, neboli islámská právní kultura (definovatelná jako souhrn společných pramenů práva, právní metodologie a shodných filosofických hledisek) je rozčleněna na dvě základní větve - sunitskou a šiítskou. K tomuto rozdělení došlo po Muḥammadově smrti na základě politického sporu ohledně jeho legitimních nástupců. Sunnité požadovali volitelnost nejvyšších představitelů, ale šiíté za ně považovali jen Muḥammadovy potomky. Sunnitská větev ve světě převažuje, ale i samotné sunnitské právo a jeho výklad se může značně lišit dle jednotlivých právních škol¹¹. Tento pohled dokazuje jednu věc - skrze veškerou na první pohled danou neměnností zjišťujeme, že se i islámské právo se během své dlouhé historie vyvíjelo, a je souhrnem mnoha pohledů, podobně jako tomu bylo při utváření mnoha různých právních koncepcí u kontinentálního práva.¹²

Systematické členění tohoto práva chybí. Existuje základní dělení na povinnosti člověka vůči člověku a společnosti (mu^ʿāmalāt) a povinnosti vůči Bohu (ʿibādāt), ale jinak jsou právní normy promíseny mezi sebou bez jakékoliv potřeby systematickosti. Neexistují zde odvětví práva, ani rozdělení práva na soukromé a veřejné; hmotné a procesní. Nelze říci, že by se zde pokusy o tématické třídění vůbec nevyskytovaly - jen oficiální doktrína o jasné systematické dělení nikterak neusiluje. Ve veřejném právu neexistují veřejné instituce, a v otázkách veřejného práva jsou povinnosti vztaženy jen na jednotlivce. Stejně tak i úředníci veřejného pořádku (muḥtasib) nevykonávají svojí činnost jako představitelé veřejnoprávních institucí; k výkonu tohoto povolání je po delegování státní mocí opravňuje kvalifikace, vzdělání a cit pro organizaci pořádku.¹³

¹⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 24. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹¹ Významnější byly sunnitské právní školy. Tzv. maḏhaby (sg. maḏhab, pl. maḏāhib).

¹² Tamtéž, s. 24.

¹³ Tamtéž, s. 29 - 30.

Jen za provinění proti Bohu - porušení koránských zákazů je možné udělit sankci (např. při krádeži je soudce povinen uložit trest stanovený právem). Proto přestoupení lidských práv nemá charakter zločinu, ale civilního deliktu, kde poškozená strana (jednotlivec, rodina) má právo pomstít se provinilci, odpustit mu, nebo požadovat reparaci. Výkon práva zde záleží na rozhodnutí poškozených.¹⁴

Tabulka 1: Sunnité a šiité

Vlastnosti	Základní islámské větve	
	Sunnité	Šiité
Příčina rozdělení ummy (obce věřících) po Muḥammadově smrti	Titul chalífy by měl být zvolen ze členů Muḥammadova rodu. Uznali nástupce Abū Bakra. Stoupenci sunny.	Titul chalífy by měl dědičně připadnout Muḥammadově rodině, konkrétně nejbližšímu mužskému příbuznému zeti °Alímu. Odmítají sunnu.
Celkové zastoupení v populaci muslimů [%]	90	10
Typické státy, ve kterých tvoří většinovou komunitu	Saúdská Arábie, Alžír, Libye, Egypt, Mauretánie, Súdán, Somálsko, Indonésie, Tunisko, Maroko.	Írán, Irák (zejména východ), Ázerbájdžán.

Zdroj: POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada, 2012, s. 25 - 26. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 30. ISBN 978-80-247-4379-0.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ

2.1 Předislámské období, Muḥammad a Qur‘ān

Na místech arabských kmenů původně neexistovala žádná zákonodárná, soudní a výkonná moc - tu vykonával ten, kdo byl poškozen. Mezikmenové spory se řešily smlouvami nebo silou (krevní msta). Rodinné právo mělo značnou volnost, v obchodním právu byla častá lichva, nebo spekulativní kupčení s potravinami. V Mekce se postupně vyvíjelo obchodní právo, v zemědělské Medíně právo držby půdy.¹⁵

V Mekce se roku 570 rodí Muḥammad. Jeho nelehké dětství položily základy jeho sociálního citění. Obrat v jeho životě znamená zaměstnání u vdovy Chadídži (Chadiġa), kterou si v 25 letech vzal za manželku. Hmotné zabezpečení mu zajistilo čas k rozjímání a meditaci. Cílem jeho působení bylo přivést pohanské Araby k monoteismu a přinést Knihu zjevení. To se mu kolem roku 610 podařilo skrze první zjevení prostřednictvím archanděla Gabriela (Ĝibrīla). Následovaly další zjevení, a okruh jeho příznivců se rozšiřoval. Díky tomu se tento „Posel boží“ stával více nebezpečným pro Mekánskou oligarchii. Vše vyvrcholilo pokusem o Muḥammadovo zavraždění, po kterém jeho věrní i on sám utíká na sever do obce Jaṭrib, kde mu byla nabídnuta funkce rozhodce mezi znesvářenými kmeny. Díky své intervenci byl prohlášen za Proroka, a prohlášen za hlavu obce, jež stavěla na společné víře. Kmeny se zavázaly k přijetí islámu a respektování Muḥammada coby projevu politické, zákonodárné, výkonné a soudní moci - a přijaly tzv. Medínskou ústavu.¹⁶ Jeho vliv i nadále rostl, byly uzavírány smlouvy s dalšími kmeny a nakonec byla poražena i Mekka, jejíž obyvatelé přijali islám. Na sklonku Muḥammadova života je sjednocena celá Arábie. Prorokovou smrtí roku 632 se uzavřela řada zjevení v souhrnu nazývaná Qur‘ān - Korán (v překladu čtení, recitace), jež se pro věřící stal vodítko a základ morálky.¹⁷

¹⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šari‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 52. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹⁶ Jaṭrib byl přejmenován na Medínu, což v překladu znamená „Město Prorokovo“.

¹⁷ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 14. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

V samotném Koránu se Prorok otázkám práva moc nevěnuje, protože jeho cílem nebylo vytvořit nový právní řád. Veršů, které řeší právní otázky je ve skutečnosti jen málo, a jde v podstatě o akceptaci zvykového práva, nebo o jeho modifikaci.¹⁸

2.2 Čtyři pravověrní Chalífové

Po Muḥammadově smrti je nástupcem „Posla Božího“¹⁹ Abū Bakr, a pokračuje v islámské rozpínavosti. Po něm je zvolen ʿUmar, který pokračuje s tak úspěšnou expanzivní politikou. Jako první se zaslouhuje o administrativní opatření, nutná pro efektivní správu tak rozsáhlého území. Tato opatření usilovala o konsolidaci správy a potvrzení privilegovaného postavení arabských muslimů, upřesňovala válečné právo (dělení kořisti, nakládání s poraženými). Byl ustaven dīwān, což byl seznam všech bojovníků pobírajících rentu z dobytých území, jež se staly vlastnictvím islámského státu. Zdrojem příjmů byla také daň z půdy a daň z hlavy - placená jinověrci a náboženská daň placená muslimy (zakāt). ʿUmar bývá považován za skutečného zakladatele islámského státu, protože se na dobytých území dokázal vypořádat se značnou kulturní a náboženskou rozdílností.²⁰

Po ʿUmarově smrti je zvolen chalífou ʿUtmān. Jeho největším přínosem je vytvoření jediné, závazné, kanoické verze Koránu, který do té doby koloval jen v ústním podání. Ostatní verze byly zničeny. Jde o poměrně spolehlivý záznam Prorokových zjevení, který bez jakýchkoliv úprav platí dodnes.²¹

Po ʿUtmānově smrti je zvolen chalífou ʿAlī. Postupně zde graduji spory s damašským místodržícím Muʿāwijou, který chtěl na sebe strhnout veškerou moc. ʿAlī nedokázal čelit svému protivníkovi, a je zabit rukou svého stoupence. Muʿāwija se stává chalífou a sídlo chalífatu je přestěhováno do Damašku. Od tohoto momentu chalífa již není volenou funkcí - de facto je založena dědičná dynastie.²²

¹⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 37. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹⁹ Neboli tzv. chalífou (chalífat rasūli l-lāhi).

²⁰ Tamtéž, s. 39.

²¹ Tamtéž, s. 39.

²² Tamtéž, s. 39.

Období vlády Muḥammada a čtyř chalífů je považováno za zlatý věk islámu. Abū Bakr, ʿUmar, ʿUtmān a ʿAlī jsou nazýváni tzv. „správně vedení.“ Díky nim byl položen základ pokrokového státu a jejich činy jsou dodnes opěvovány a do značné míry idealizovány.²³

2.3 Umajjovci

Nástupem Umajjovců nastupuje období světské vlády. Probíhá zde snaha o upevnění moci, rozšíření a konsolidace arabské říše. Víra zde nehraje prvořadou roli. Jsou zdokonalovány normy o postavení jinověrců (Židů, křesťanů); Arabové mají na svém území statut privilegovaných - je jim často bráněno usadit se na zabrané půdě. Za vlády ʿUmara II. je na dobytých území konverzí k islámu spíše bráněno - důvodem je vyšší daňová povinnost pro jinověrcy (arabští muslimové jsou povinni platit pouze náboženskou daň - zakāt). Obecně je v tomto období věnována pozornost hlavně fiskálním, administrativním a vojenským otázkám.²⁴

Rozhodce práva střídá qādī, vzniká funkce asistenta soudce. Qādī je soudce jmenovaný místodržícím. Chalífa mu také propůjčuje něco ze svých soudních pravomocí. Rozhoduje dle místního zvykového práva a je do určité míry vázán postojem svého nadřízeného. Dle vlastní úvahy řeší to, jak jsou otázky v souladu s Koránem. Tyto aspekty včetně nejasností v Koránu způsobují značnou heterogenost práva. Postupem času se prestiž soudců zvyšuje a vymaňují se z okolí vlivu místodržících. Nastupuje proces islamizace práva, neboť qādī jsou většinou jmenováni díky svému náboženskému pohledu na právo. Objevují se první muftí. Jsou to přední znalci islámské právní vědy, zabývající se otázkami přímo odporujícími Koránu. Proces modifikace zvykového práva je však celkem nesystematický, protože hlavním cílem Umajjovců bylo spíše vytvořit funkční právní a administrativní prostředí, ve kterém se rozvoj náboženské právní vědy stává až druhořadým úkolem. Tento postoj je k nevoli

²³ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 39. ISBN 978-80-247-4379-0.

²⁴ Arabové v podstatě přejímají Byzantský vzor fungování aparátu.

zbožným muslimům. Na významu tak získávají neformálně vznikající právní školy soustředěné v Kūfě, Bašře, Medíně, Mekce, Hīġāzu.²⁵

Objevuje se myšlenka Sunny Prorokovy (zvyku, tradice, obyčeje) jako vodítka pro výklad práva. Z počátku jde jen o kombinaci právní praxe a náboženské doktríny, je ztotožňována s praxí Posla Božího, a později získává statut nejautoritativnější interpretace Koránu, který již nemůže poskytnout odpovědi na nově vznikající otázky.²⁶

2.4 °Abbāsovcí

Roku 750 se k moci dostává dynastie °Abbāsovců. Využívá nepokoje v zemi, populisticky se hlásí k duchovním hodnotám islámu a vyzývá v tažení proti Umajjovcům. Vláda °Abbāsovců je ovšem značně despotická, a většinu slibů neplní. Pozitivním znamením je ale zrovnoprávnění nearabských muslimů a konvertovaných k islámu v „prvních vlnách“, snížení daní, které i díky financování vojenských výborů a místodržících zanedlouho opět zvyšují. Vzniká úřad wazīra (česky vezíra), jakožto prvního ministra, který řídí a spravuje říši. Centrum moci bylo přeneseno do iráckého Baġdādu. Je oslaben vliv chalīfů, postupně se odtrhávají vzdálenější regiony. Skrze tento rozklad se chalīfa stává čestnou duchovní funkcí. Pozitivním znamením je, že se opět dostává rozvoji právní vědy. Pro výkon soudců a právních poradců je nutná znalost šarīfy. Soudci jsou vázáni jen islámským právem, tudíž (teoreticky) nezávislí na vládě. V trestním právu dochází k přenesení působnosti neefektivní šarīfy na administrativní aparát, a tresty se dostávají mimo oblast její působnosti. Základní právo je sice jednou a navždy dané ale rozšířením o „administrativní aparát“ je tak v rámci možností šarīfy možné regulovat i otázky neošetřené islámským právem. Tato správa (sijāsa) je v podstatě zákonodárná pravomoc. Je vytvořena funkce vrchního soudce a úřad vyšetřování stížností, které se zabývají pochybením soudců a úředníků, funkce

²⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīfa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 41. ISBN 978-80-247-4379-0.

²⁶ Tamtéž, s. 42.

inspektora trhu je islamizována. Vykonavatel (muhtasib) prosazuje ve společnosti islámskou morálku, přikazuje vhodné, zakazuje zavrženíhodné.²⁷

I když na první pohled vypadají kroky Abbāsovců jako pokrokové, ve skutečnosti nesměřovaly k plnění islámských ideálů, ale k centralizaci moci a legitimizaci absolutistické podstaty jejich vlády.²⁸

2.5 Právní školy

První právní školy vznikají v Medíně (mālikovský směr) a v irácké Kūfě (ḥanafijský směr). Jejich doktrína je původně založena na teritoriálním základě, později se směr maḏhabů vymezuje na základě příslušnosti k „otcům zakladatelům“. Z počátku je metodika výkladu práva maḏhabů značně rozdílná - právníci využívají hlavně lokálního výkladu práva a vlastního úsudku. Postupně se začíná využívat analogie k již existujícím právním normám (qijās), a to s ohledem na veřejný zájem (maṣlaḥa) a zvykové právo, které musí být v souladu s Koránem. V případě až příliš tvrdých důsledků při použití analogie je přistoupeno k aplikaci istiḥsānu jako k preferenci přijatelnějšího řešení.²⁹

Tento chaotický stav podněcuje Muḥammada Idrīse al-Šāfi‘īho (767-820) k práci na systematizaci práva. Al-Šāfi‘ī se nepřiklonil ani k jednomu směru právních škol, zasloužil se o vytvoření teorie pramenů práva, jako pramenů ze kterých musí být právo odvozováno. Ve svém díle definuje čtyři prameny práva: Korán, sunnu Prorokovu (o jejímž zařazení se vedly dlouhodobé spory - sunna je nyní brána jako komplementární výklad Koránu), qijās a konsensus muslimské obce. Prosazuje existenci jediné tradice Posla Božího (Muḥammada), takže odmítá doktrínu Prorokových druhů, právních škol a lokální praxe. Tento systém zúžil prostor pro individuální výklad práva, a stává se více transparentním.³⁰

²⁷ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 44. ISBN 978-80-247-4379-0.

²⁸ Tamtéž, s. 45.

²⁹ Tamtéž, s. 45 - 46.

³⁰ Tamtéž, s. 47.

Na takovém základě vzniká nová řada škol, střední proud představuje šafi'ija, odstranění „rozumové složky“ a příklon ke Koránu preferuje hanbalija, stejně tak jako nestriktnější zāhirija. Staré školy (mālikīa, ḥanafija) tento směr nemohly přímo následovat, ani jej úplně ignorovat. Podstatné je, že byly ustanoveny čtyři prameny práva, na jejichž základě byly cestou maximálního myšlenkového úsilí (iğtihādu) normy odvozovány. Při hledání příslušného pravidla je nejdříve použit Korán a sunna, poté je zkoumán konsensus učenců (iğmā'), aniž by byl vyžadován souhlas celé islámské komunity (pokud komunita dospěla ke konsensu, otázka byla navždy uzavřena, a další diskuze byla již irelevantní). V případě neúspěchu byla norma definována za užití analogie (qijās), nebo dalších pomocných metod (istiḥsān). Nastolený směr postupně pokrýval stále více problémových otázek, a uzavíral témata otevřené iğtihādu, což podnítilo prosazování daných právních norem před jednotlivým „osobním“ výkladem jednotlivých soudců.³¹

2.6 Uzavření iğtihādu a další vývoj doktríny

V 10. století začal převládat názor, že všechny otázky již byly vyřešeny, a chalīfa prohlásil „bránu iğtihādu za uzavřenou“. Učenci kvalifikování k výkonu iğtihādu tak museli výklad, aplikaci a interpretaci práva omezit na „jednu provždy“ nastavenou doktrínu následování (taqlīd). Tato doktrína „uzavření iğtihādu“ v podstatě znemožnila přizpůsobovat právo měnícím se podmínkám a trvá až na práh moderní doby.³²

Muftī se stává odborníkem a rádcem pro každodenní život, předkládá své prohlášení (fatwy), které mají vysvětlovat a zdůvodňovat určité jednání. Postupem času jsou správné fatwy sbírány do kompendií, a implementovány do učení maḏhabů. Tímto krokem se právo částečně stabilizuje, velký vliv nato mají kompendia čtyř právních škol (mālikīa, ḥanafija, šafi'ija, hanbalija), které přežily politické změny, období válek a dezintegrace islámské říše. Opět nastává rozkol mezi teorií a praxí - i když je vliv šari'yy v rodinném a dědickém právu stále silný, existují zde odchylky od žádaného stavu,

³¹ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 47. - 48. ISBN 978-80-247-4379-0.

³² Tamtéž, s. 48.

nemluvě o trestním právu, které se řídí spíše právem zvykovým. Tento odklon od práva bývá ospravedlněn nutností (ḍarūda) a posléze opět vedl ke snaze zavést islámské právo v celé své úplnosti.³³

Takový příklad rozkolu najdeme i dnes v Saúdské Arábii, kde šarīʿa platí jen formálně, ne ve své úplnosti. Po úvodním nadšení přišla ke slovu každodenní realita, a tak zde existují odchylky v soudnictví, obchodním a trestním právu.³⁴

2.7 Osmanská říše

V roce 1258 po mongolském vpádu končí dynastie ʿAbbāsovců a rozpadá se islámská říše, jejíž fragmenty mezi sebou bojují o moc; od 14. století narůstá vliv Osmanské říše, která od 16. století zabírá podstatnou část východní a jižní Evropy, blízkého východu a severní Afriky a stává se hegemonek islámského světa.³⁵

Během vlády Osmanských Turků dochází k velkému prosazení islámského práva podle ḥanafijské školy. Pro Osmanskou vládu je typická horlivost v prosazování šarīʿy - řídí se jí celý soudní aparát. Dochází ale také k podstatné evoluci - v Istanbulu je ustaven vrchní soudce (velký muftī), soudci se zpravidla zaměřují jen na určitý obor práva, vzniká promlčecí doba (podle nařízení se nemají řešit spory které nebyly předneseny soudu po více jak 15 let) a vznikají zákony, které doplňují nebo mění původní islámské právo. V 16. století je kvantitativně islámské právo na daleko vyšší úrovni než evropské, bohužel postupně s úpadkem Osmanské říše upadá i právo.³⁶

V polovině 19. století dochází k reformám obchodního, námořního a trestního práva, které jsou inspirovány francouzským zákoníkem a otevřeně odporují šarīʿe. Ta ale není zrušena; paradoxně je kodifikováno náboženské smluvní, závazkové a civilní procesní právo. Legislativa je inspirována francouzským Code Civil. Z ḥanafijského

³³ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 50. ISBN 978-80-247-4379-0.

³⁴ Tamtéž, s. 50.

³⁵ Tamtéž, s. 50.

³⁶ Tamtéž, s. 51.

práva jsou shromážděny a upraveny normy občanského práva. Vzniká tak relativně funkční systém, přezívající v některých zemích až do poloviny 20. století.³⁷

2.8 Anglo-muhammadan law, droit musulman algérien

Evropské vlivy do islámského práva jsou nejvíce patrné v 19. století na území francouzských a britských kolonií. V koloniální Indii byla šari'a aplikována jen na muslimy v oblasti rodinného a z počátku i trestního práva. Původní soudci byli nahrazeni britskými magistrates (mufti má zde pravomoci poradce), soudní soustava fungovala podle anglického vzoru (doktrína precedentu, „cit pro morálku a svědomí“). Nejvyšším soudem v Indii byl Privy Council. Trestní, procesní a občanské právo bylo poté neustále překrýváno britským vzorem, což umožnilo vznik specifickému právnímu systému nazývanému „Anglo-muhammadan law“, jako výsledek pronikání britského myšlení do islámského práva. Tento systém přetrval i po odchodu britské koloniální správy.³⁸

Ve francouzské kolonii Alžírsku byla situace podobná. Na většině území soudci aplikovali šari'u, poté však její vliv postupně slábne. Vzniká nejvyšší odvolací soud v Alžíru, který má podstatný vliv na novou podobu práva. Tam, kde je islámská doktrína příliš tvrdá, nebo ve vážném rozporu s evropskými představami o přiměřenosti a lidskosti, má soud za svojí povinnost se odchýlit od šariatských norem. V kompetentních otázkách soud modifikuje tradiční interpretace šari'y, jimiž poté zdůvodňuje svá rozhodnutí. Na podobu práva měl podstatný vliv také „návrh zákoníku alžírsko-muslimského práva“ (avant project de code du droit musulman algérien) od M. Moranda. Nebyl sice nikdy přijat, myšlenky doktríny však umožnily vznik nezávislého právního systému (droit musulman algérien), který je taktéž specifický koexistencí islámských doktrín s evropskými.³⁹

³⁷ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 51. ISBN 978-80-247-4379-0.

³⁸ Tamtéž, s. 52.

³⁹ Tamtéž, s. 53.

2.9 Islámské právo a jeho modernizace

Od počátku 19. století je islámská civilizace ve stále větším kontaktu s vyspělejším západním světem, kterému se snaží do jisté míry přizpůsobit. Je snaha zachovat původní náboženský charakter práva, dochází ale k novým výkladům středověkých doktrín. Právo se dostává do psaných zákoníků v paragrafovém znění. Cílem je poskytnout sekulárním i šariatským soudům jasně definovaný a aplikovatelný soubor norem. Postupně dochází k zásadní změně - stát začíná určovat míru působení šari'cy. Čistě islámské právo se v plné šíři uplatňuje jen v náboženských otázkách, rodinném a dědickém právu, jistou míru vlivu si zachovává v oblasti smluv a závazkového práva. Reformní směr naráží ale i na problémy - např. v Iráku se musí vypořádat s koexistencí dvou náboženských směrů - sunnitů a šiitů (každý s vlastním právem) a rozpory mezi reformisty a tradicionality (Pákistán). Někdy jsou reformní zákony zrušeny (Jordánsko).⁴⁰

Modernistický přístup se vyznačuje hledáním právních norem skrze právní školy a historii, čímž se do sekulárního práva dostávají různé odkazy na hodnoty „Božího práva“. V 50. a 60. letech 20. století dochází ke zklamání ze západních ideologií (komunismus, nacismus) a z autoritativních islámských režimů. Do popředí se dostávají islámská hnutí, která nabízejí návrat k islámu jako univerzální řešení, které se projeví i v právu. Od 70. let dochází k postupné rehabilitaci práva, a do ústav se podle sekularizace daného státu dostávají odkazy ze šari'cy (sekulární právo by nemělo odporovat zákonům šari'cy). Vznikají také tendence, které mají zavést plošnou působnost šari'cy, nebo zavedení trestu ĥadd,⁴¹ které jsou v praxi zpravidla ignorovány.

Největším úkolem muslimských států se tak stává vypořádání se s minulostí, a to do té míry, kdy je dosaženo alespoň vnějšího souladu státního zřízení a soudů. V pokrokových islámských zemích je prosazována střední cesta, která má být rovnováhou mezi právní tradicí a požadavky moderního světa.⁴²

⁴⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 54. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁴¹ Trest ĥadd znamená, že např. za krádež viníkovi hrozí utětí pravé ruky.

⁴² Tamtéž, s. 55 - 56.

3 PRAMENY ISLÁMSKÉHO PRÁVA

Právní metodologie Usūl al-fiqh je vědní obor islámského práva, který se zabývá prameny práva, a metodami, jimiž se z těchto pramenů odvozují právní normy.

Mezi primární prameny islámského práva patří svatá kniha muslimů Korán (qur'ān) a sunna. Sekundárními prameny jsou iğmā^c (konsensus o určitých pravidlech), qijās (analogické uvažování právníků), jimiž jsou zaplňovány mezery v základních pramenech. V případě qijāsu jde tedy spíše o metodu, než o pramen práva. Existují také doplňkové prameny, které nemají tak velký význam např. ištihās, istiślāḥ a ^curf.⁴³

Tabulka 2: Přehled pramenů islámského práva

Důležitost	Pramen	Význam
Primární	Qur'ān	Svatá kniha muslimů.
	Sunna	Obyčej odvozený z tradice proroka Muḥammada.
Sekundární	Iğmā ^c , iğtihād	Konsensus muslimské společnosti.
	Qijās	Analogické usuzování.
Doplňková	Ištihās	Přednostní názor odchylný od běžného postupu za účelem dosažení spravedlivějšího rozhodnutí.
	Istiślāḥ	Vzetí veřejného zájmu v potaz při tvorbě rozsudku.
	^c Urf	Obyčej určité oblasti.

Zdroj: OSINA, Petr. *Islámské právo a jeho prameny*. Olomouc: Acta iuridica olomucensis, 2000, s. 153.

⁴³ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 57. ISBN 978-80-247-4379-0.

3.1 Korán (qur'ān)

Korán je svatým písmem muslimů, a obsahuje doslovné zjevení Muḥammadovi. „*Muḥammad tvrdil, že Korán nepochází od něj, ale že mu jej diktoval sám archanděl Gabriel, který Korán obdržel od Alláha.*“⁴⁴ Muslimy se tedy považuje za autentické sdělení od Alláha, zprostředkované Muḥammadem v průběhu jeho 22 let prorocké činnosti. Předobraz knihy tzv. „matka knihy“ je uchováván na nebesích. Považuje se za zjevené Boží slovo, a obsahuje souhrn Bohem stanovených pravidel, která jsou považována za nejvyšší normy. Je rozdělen na 114 kapitol (sūr) a 6236 veršů (āja).⁴⁵ Sūry jsou v Koránu řazeny podle počtu veršů - od nejdelší po nejkratší. Vyjímkou je tzv. „otevírací sūra“, která má formu motlitby a je také nazývána „muslimským Otčenášem“. Každá sūra obsahuje záhlaví, které obsahuje:⁴⁶

- Pořadové číslo sūry.
- Název sūry.
- Určení původu, zda je sūra mekánská nebo medínská.
- Počet veršů.
- Sdělení, po které sūře byla konkrétní sūra zjevená.

Korán jako celek nelze brát jako zákoník - jde spíše o návod k životu. Jen necelá desetina z celkových veršů je věnována právním otázkám, zbytek je věnován víře a morálce. Navíc, tato právní ustanovení jsou zmiňovány nesystematicky a nahodile, podle toho, jak se za Muḥammadova života objevovala potřeba danou problematiku řešit. Časté je také odůvodnění zákazu spolu s vysvětlením účelu a vysvětlením užitku, který z dodržení normy plyne. Většina z „koránské“ legislativy má charakter obecného vodítka. Tam, kde musí být zaručena neměnnost práva, je Korán konkrétní, zatímco kde připouští možné modifikace má obecnější charakter a nabízí jen základní vodítko.⁴⁷

⁴⁴ *IslamWeb.cz* [online]. Praha [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/index.php>.

⁴⁵ Přesný počet veršů (āja) se odvíjí od stanoviska konkrétní badatelské školy, pohybuje se v rozmezí 6204 - 6236.

⁴⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 58. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁴⁷ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 33. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

Všechny problémy by měly být danými principy řešitelné, neboť „*nezanedbali jsme v Písmu ničeho*“ (6:38).⁴⁸

Podle islámských učenců existují čtyři základní okruhy Koránu - věci víry, předepsané kultovní věci, morálka člověka a vztahy mezi lidmi. Odhaduje se, že cca 140 veršů se zabývá náboženskými otázkami (molitba, půst, ģihād), ty jsou více rozpracovány sunnou (Korán spíše říká „co“ a sunna „jak“).⁴⁹

Z právní oblasti upravuje především rodinné vztahy (kde zhruba 70 striktních veršů je věnováno otázkám jako sňatek, dědictví, manželství, vztahy mezi manželi, rozvod), závazkovým a obchodním otázkám (prodej, půjčka) je věnováno cca 70 veršů, trestně právní vztahy (vražda, loupež) obsahuje zhruba 30 veršů. V občanských a mezinárodních otázkách nabízí jen obecné principy, obchodní a závazkové právo má výraznější podklad v sunně. Stejně tak je řešena otázka spravedlnosti, kde jsou vytyčeny jen určité zásady.⁵⁰

Korán obsahuje také osahuje řadu nejasností. Pro správné porozumění je potřeba znát důvod a účel vzniku daných pravidel. Tato identifikace normy je důležitá pro porozumění, usnadňuje aplikaci, a má nezanedbatelný vliv na dovozování norem qijāsu.^{51 52}

3.2 Sunna

Sunna je druhým nejvyšším pramenem islámského práva. Tento výraz označuje zvyklost, obyčej nebo tradici. Je „*autentickou tradicí proroka Muḥammada*“⁵³ a vytváří

⁴⁸ *IslamWeb.cz* [online]. Praha [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/index.php>.

⁴⁹ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 32. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁵⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 60. ISBN 978-80-247-4379-0

⁵¹ Všechny normy vycházející z Koránu musí být s jeho plným souladem. Vytvářením těchto odvozených norem jsou pověřeni kompetentní učenci (ulamā).

⁵² OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 33. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁵³ Tamtéž, s. 34.

ji soubor jeho výroků, postojů a činů. Spolu s Koránem tvoří uṣūl al-uṣūl („kořeny kořenů“) jako označení pro dva nejdůležitější prameny šari‘y.⁵⁴

Je umístěna mimo Zjevení - a i tehdy, když se Muḥammad rozhodoval jen podle vlastního rozumu, byly jeho skutky považovány za naprosto správné, neboť Bůh ho nenechá pochybit.⁵⁵ Proto je tento pramen posvátný a má téměř rovnocennou pozici ke Koránu. Dopomáhá k jeho podrobnějším interpretacím, doplňuje a vysvětluje chybějící mezery. Její autorita je opřena o Prorokově úkolu učit „*Písmu a moudrosti*“ (62:2), a výzvě přijetím všeho „*Co Prorok dá a co zakáže*“ (59:7).⁵⁶

Sunna je vyjádřena pomocí ḥadīṭū, což v překladu znamená „novina“, „hovor“, „vyprávění“ a označuje konkrétní zprávu. Ḥadīṭ je tedy zdrojem sunny. Aby se zamezilo fiktivním ḥadīṭūm, byla jejich věrohodnost podrobně zkoumána. Pravdivý ḥadīṭ se skládá ze dvou částí, a to z řetězu tradentů a samotného výroku nebo činu Muḥammada.⁵⁷ První část, tedy řetězec tradentů, se nazývá isnād, a má zaručit pravdivost následující výpovědi.⁵⁸

Bez ohledu na autenticitu jednotlivých ḥadīṭū je sunna stále považována za autoritu, životní inspiraci a závazným vzorem chování. Jako klíčový zdroj práva měla také zásadní význam v islámském soudnictví, a stala se normotvorným základem pro rozhodování soudů.⁵⁹

3.3 Idžma (iğmā‘) a Idžtihād (iğtihād)

Výraz iğmā‘ může být přeložen jako „rozhodnout“, „shodnout se“ na něčem. Je definován jako jednomyslné stanovisko (konsensus) všech kompetentních učenců (muğtahidů) v dané kauze v období po smrti Muḥammada. Pokud se tedy objevil nový

⁵⁴ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 64. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁵⁵ PELIKÁN, Petr. *SUNNA: Pramen islámského práva*. Praha: Ediční středisko právnické fakulty UK v Praze, 1997, s. 75.

⁵⁶ *IslamWeb.cz* [online]. Praha [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/index.php>.

⁵⁷ MENDEL, Miloš. Hadís. In HORYNA, Břetislav; PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus, křesťanství, islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003, s. 548. ISBN 80-7182-165-9.

⁵⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 49. ISBN 80-7021-125-3.

⁵⁹ POTMĚŠIL, Jan. *Šari‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 73. - 74. ISBN 978-80-247-4379-0.

případ a rozhodnutí nebylo jasné podle Koránu ani sunny, učenci se obracejí k iğmā^c. Oprávněnost použití iğmā^c je v Koránu zmiňována ve verši 4:59, který vyzývá k poslušnosti k Bohu a k těm kteří mají u muslimů autoritu (muğtahidé). U nich se totiž nepředpokládá, že by se jednomyslně shodovali na omylu a jednali v rozporu s Boží vůlí.⁶⁰ Jejich rozhodnutí bylo tedy bráno jako spolehlivé a normy posvěcené neomylným konsenzem jsou navždy kvalifikovány jako závazné a platné. I když měla iğmā^c velký význam hlavně v praxi, nepanovala zde taková jednota názorů, a bylo nutné rozlišovat iğmā^c jako konsenzus celé obce a iğmā^c učitelů práva. Šiitská větev ji nepovažuje za pramen práva.⁶¹

V současné době je koncepce iğmā^c stále více podrobována kritice a objevují se hlasy kritizující neměnitelnost po staletí přijatých stanovisek. V dnešní době je totiž příliš retrospektivní, a neumožňuje reagovat na nové problémy.⁶²

Iğtihād představuje v islámském právu kvalifikované použití vlastního úsudku soudce, a po Koránu a sunně jde o nejdůležitější zdroj šari^cy.⁶³ Tento směr byl po „uzavření bran iğtihādu“ (tedy od 10. století) zakázán a používání vlastního názoru při řešení právních otázek bylo označováno za projev rouhání a odpadlictví od víry. Teprve na počátku 20. století sílily hlasy pro znovuzavedení iğtihādu a došlo k jeho reinkarnaci. Narozdíl od iğmā^c nabízí pružný způsob interpretace islámského práva schopný reflektovat soudobé dění a nově vznikající požadavky ve společnosti.⁶⁴

3.5 Qijás (qijās)

Je to čtvrtý nejdůležitější pramen islámského práva. Je sice starší než iğmā^c, jeho význam je ale o něco menší. Samotné slovo qijās by se dalo přeložit jako „měřítko“, „vzor“, „analogie“. Definuje se tedy jako rozhodnutí vydané v novém případě na

⁶⁰ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 36. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁶¹ POTMĚŠIL, Jan. *Šari^ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 76 - 77. ISBN 978-80-247-4379-0

⁶² Tamtéž, s. 78.

⁶³ Tamtéž, s. 91 - 92.

⁶⁴ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 36. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

základě analogie. Tato analogie se netýká základních norem islámu, a je přípustná jen tehdy, nelze-li řešení nalézt v Koránu, sunně ani v iğmā^c. Učenci tvrdí, že použitím qijāsu nejde o vytváření nového práva, ale jen o objevování rozvíjení již existujících norem podléhajících Zjevení.⁶⁵

Qijās může být aplikován následovně: vznikne nový případ s užíváním drog. Takové chování ovšem Korán, sunna ani iğmā^c nezná. V Koránu je zakázána ale jakákoliv intoxikace (např. konzumace alkoholu). Soudce tedy na základě rozumu vytvoří nové rozhodnutí, které nebude v rozporu a dojde k zákazu takového chování.

Někteří islámští právníci tvrdí, že qijās obsahuje iğtihād, na rozdíl od předchozích pramenů je qijās „výrazem omylnosti člověka a neomylnosti Božské inspirace“.⁶⁶

I přes menší důležitost má qijās v islámském právu nezastupitelné místo, jehož prostřednictvím se vysvětluje speciální právní problém. Tvorbu a interpretaci práva si nelze bez analogie dost dobře představit.⁶⁷

3.6 Ostatní prameny

Mezi doplňkové prameny šari^cy patří Istihās (iṣtihsān), Maslaha (maṣlaḥa) a istislāh (istiṣlāḥ), Urf (^curf) a Fatwa (fatwa).⁶⁸

Iṣtihsān znamená odklon od striktní analogie ve prospěch alternativního pravidla o spravedlnosti a přiměřenosti. V praxi nebyl hojně využívaným nástrojem, někdy bývá zaměňován také za iğtihād. Přesto byl zajímavým nástrojem „změkčování práva“.

Maṣlaḥa je termín pro veřejný zájem, a istiṣlāḥ je metodou právní argumentace, kdy je při stanovení rozsudku brán v potaz veřejný zájem. Termín veřejný zájem byl použit např. v Tunisku pro omezení polygamie: „Argumentovalo se, že jelikož muž nemůže

⁶⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šari^ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 79. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁶⁶ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 37. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁶⁷ POTMĚŠIL, Jan. *Šari^ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 82. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁶⁸ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 37. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

*zacházet se svými manželkami rovnoprávně, polygamie vytváří pro ženy nepřiměřené útrapy a je tak v rozporu s veřejným zájmem.*⁶⁹

Urf označuje zvykové právo, právní obyčeje. Pokud je urf založen na správných základech a neodporuje šarīy, je považován za platný pramen práva a soud se jím může při rozhodování řídit.⁷⁰

Fatwa je kompetentní právní názor vyjádřený kvalifikovaným znalcem práva. Uznávají ho jen šiíté. Tento názor je zpravidla stanoven na základě nějakého požadavku a opírá se o autoritu jednotlivého znalce. Proto je možné nalézt fatwy vydané ve stejné době, které si navzájem odporují.⁷¹

Široký okruh témat zejména v trestních a obchodních věcech však vyžaduje větší právní flexibilitu, než může tradiční islámské právo nabídnout. Proto se šarīa vyvíjí a ve 20. století došlo k částečné sekularizaci. Islám totiž dovoluje vládci pro efektivní výkon moci vydávat právní akty, které ovšem nesmí odporovat principům šarīy. A tak od té doby, co se západní kultura stala dominantní, je vývoj islámského práva založen na napodobování západních zákonů.⁷²

⁶⁹ OSINA, Petr. *Islámské právo a jeho prameny*. Olomouc: Acta iuridica olomucensis, 2000, s. 152.

⁷⁰ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 38. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

⁷² OSINA, Petr. *Islámské právo a jeho prameny*. Olomouc: Acta iuridica olomucensis, 2000, s. 152.

4 POVINNOSTI ČLOVĚKA VŮČI BOHU

Právo ʿibādāt, které upravuje náboženské povinnosti, můžeme vnímat jako přežitek minulých dob. Šarīʿa a spolu s ní celá islámská kultura se však po staletí utvářela svým vlastním, specifickým směrem a proto zde existuje i jiná představa o právu. Náboženské normy jsou vnímány jako zcela legitimní součást práva a zaujímají v islámském právu zcela rovnoprávné místo. Na každodenní život muslima mají velký vliv a jejich důsledky se promítají nejen do rodinného, trestního, finančního a správního práva, ale i do otázek týkajících se např. odívání, povolených a zakázaných pokrmů nebo usmrcování zvířat.⁷³

4.1 Čistota (tahāra)

Hlavní náboženské povinnosti jsou považovány za základní pilíře náboženství. K provedení některých úkonů je potřebný stav rituální čistoty (tahāra), jako souhrn tělesné, morální a rituální čistoty v jednom celku. Tyto případy prováděné očisty jsou právníky dopodrobna rozpracovány - pokud není k dispozici tekoucí voda (dešťová, pramenitá, studniční, říční, mořská), je možné provést očistu pískem (např. v poušti), nebo zde existuje mnoho pravidel pro použití vody stojící v nádobě, vody z kaluže.⁷⁴

Opakem čistoty je poskvrnění, které se z pohledu práva dělí na těžké a lehké. K těžkému znečištění dochází pohlavním stykem a vyměšováním spermatu, u ženy ji způsobuje např. menstruace. K lehkému znečištění dochází při doteku k nečisté věci (naġis). Tyto věci mohou být např. lihoviny, nečistá zvířata (psi, vepři), krev, hnís, výkaly. Člověk se znečišťuje také konáním potřeby, spánkem, dotykem osoby opačného pohlaví. Seznam všech poskvřujících věcí a skutků se mohou lišit dle jednotlivých maḏhabů. Ve stavu lehkého znečištění není dovoleno se modlit a dotýkat se Koránu. Očista je prováděna částečným umytím. Ve stavu těžkého znečištění se muslim nesmí

⁷³ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 97. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁷⁴ Tamtéž, s. 98 - 99.

zdržovat v mešitě, nebo citovat Korán. V tomto případě musí být provedena očista celého těla, včetně hlavy a nosních dírek.⁷⁵

Očista se v obou případech nesmí omezovat jen na fyzickou schránku, musí jí přitom doplňovat myšlení na Boha, čímž se zároveň docílí fyzické, morální a rituální čistoty.⁷⁶

4.2 Základní náboženské povinnosti

Nejdůležitějším pilířem islámu je šahāda. Je složena ze dvou částí koránu a je to výraz oddanosti k islámu a odevzdání se do Boží vůle. Formule šahāda zní vyznáním: „*Není boha kromě jediného Boha a Muḥammad je jeho poslem a prorokem*“.⁷⁷

Tuto větu pronášejí všichni věřící, ten kdo ji pronese stává se muslimem a je způsobilý nastoupit do ráje. Je součástí modlitebních textů, je pronášena novorozeným i zemřelým.⁷⁸

Nedílnou součástí denního rytmu muslimů je pět povinných modliteb (ṣalāt). Jsou konány po ranním úsvitu, v poledne, odpoledne, při západu slunce a po setmění. V jistém smyslu jde o bohoslužbu, neboť muslimové neznají mši tak, jak existuje v křesťanství a kolektivně ji může vést člověk znalý Koránu vybraný z řad věřících. Modlitba je povinná pro muže i ženy, kteří dosáhli dospělosti (puberty) a jsou duševně zdraví. Je potřeba dbát správného zahalení. U mužů je nutné zakrýt vše od pasu dolů, ženy by měly být zahalené celé kromě obličeje a rukou od zápěstí (což je i norma odívání žen před muži). Modlitebním směrem je Mekka. Typické je pro modlitbu vyznání slávy Bohu - Bůh je převeliký (allāh akbar), a jsou citovány formule z Koránu. Nedodržení modlitby je závažný prohřešek, existuje však mnoho výjimek (pro nemocné, vojáky, poutníky na cestách, tělesně postižené).⁷⁹

⁷⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šarḥa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 99. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁷⁶ Tamtéž, s. 99.

⁷⁷ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 20. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁷⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šarḥa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 100. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁷⁹ Tamtéž, s. 101 - 104.

Náboženská daň (zakāt) je finanční povinnost dospělého muslima. Zakāt očišťuje majetek dárce a je chápán jako odpustek za hříšnou touhu vlastnit; jde o vrácení části majetku Bohu, neboť Bůh člověku umožnil jeho získání. Jedná se asi o jednu čtyřicetinu majetku, placenou jednou ročně úřadům, které almužnu dále přerozdělují např. chudým, širitelům islámu, nebo „dlužníkům z nutnosti“, což je bohubilá činnost. Prostředky mohou být také využity pro výstavbu škol, studní a obecně pro veřejné blaho. Svoji konkrétní formu má vesměs jako daňová povinnost nařízená státem, nebo jako náboženská almužna nahrazující nefunkční sociální struktury.⁸⁰

Čtvrtým pilířem islámu je půst (šawm, šijām). Muslimové jej musí dodržovat během ramadānu (což je devátý z dvanácti měsíců islámského lunárního kalendáře) celý den od východu do západu slunce. Během něj mají zakázáno jíst, pít, kouřit, nebo se oddávat smyslové rozkoši. Dovoleno je konat dobré skutky. Smyslem půstu je přiblížit se více k duchovní podstatě islámu. Povinnost k provedení půstu mají všichni fyzicky a duševně zdraví dospělí lidé, vyjma např. starých, nemocných, těhotných a kojících žen. Za nedodržení půstu může jedinci hrozit obecné opovržení, půst po dobu dodatečných šedesáti dnů nebo vězení. Pro nemuslima je v této době doporučeno se částečně přizpůsobit zvykům dané země např. nejíst a nekouřit na veřejnosti.⁸¹

Dospělý muslim je povinen také vykonat jednou za život pouť do Mekky (ḥağğ). Tato povinnost se vztahuje na všechny dospělé muslimy a je zakotvena přímo v Koránu. Nemuslimům je vstup do Mekky zakázán. Každým rokem toto město v Saúdské Arábii navštíví více než 2 miliony poutníků, což je velmi náročné i po organizační stránce. I přes vstřícný přístup úřadů však zůstává tato pouť pro většinu muslimů jen nesplněným snem, byť i díky stanoveným kvótám pro jednotlivé země.⁸²

⁸⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 104. - 107. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁸¹ Tamtéž, s. 107 - 109.

⁸² Tamtéž, s. 109 - 111.

4.3 Džihád (ğihād)

Jako šestý pilíř náboženství bývá označován i ğihād. Tento pojem je často středem mnoha dezinterpretací, a dochází k častému zneužití. Ğihād se primárně dělí na „velký“ ğihād (ğihād al-akbar) a na „malý“ ğihād (ğihād al-aşgar).⁸³

Tzv. „velký“ ğihād je chápán jako „úsilí o upevňování a šíření víry“, přičemž je zde primárně kladen důraz na osobní rozvoj schopností a úsilí jedince, přemáhání vášní, šíření víry a její obrany před nepřáteli. Jde o každodenní boj proti ignoraci, chudobě, zlu spolu s hledáním poznání.⁸⁴

Tabulka 3: Možná rozlišení ğihādu

Rovina ğihādu	Význam
Ğihād srdcem	Neustálé prohlubování osobní zbožnosti, přemáhání hříchů a pokušení.
Ğihād jazykem	Podpora a šíření Pravdy, misijní činnost, poukazování na špatnosti.
Ğihād rukou	Obecně záslužná a charitativní činnost.
Ğihād mečem	Prosazování islámu různými podobami násilí, ať už represivní proti bezvěrcům na území islámského státu, vedení války za šíření víry, boj proti rozkladu zevnitř, obranu vůči vnějšímu nepříteli (nejčastěji).

Zdroj: POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada, 2012, s. 113.

ISBN 978-80-247-4379-0.

Tzv. „malý“ ğihād je jakousi ozbrojenou formou ğihādu a má kořeny v Muħammadově obci věřících, kteří odráželi útoky nepřátel a vedli proti nim aktivní boj. Narozdíl od předchozích náboženských povinností se vedení malého ğihādu na obranu vlasti týká celé komunity. Tato zásada je často zneužita extrémisty, kteří hlásají ğihād

⁸³ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 104. - 107. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁸⁴ Tamtéž, s. 113.

mečem jako osobní boj jednotlivce za víru, přičemž tito „aktivisté“ ani nemají legitimitu k vyhlášení ġihādu. V masmédiích je také ġihād obvykle překládán jako „svatá válka“, jakožto zavádějící překlad původního významu slova „posvátný zápas“.

Je patrné, že hlavní úsilí rozšiřování islámu má být vedeno mírovou cestou. Ve své ozbrojené podobě je chápán jako přežitek, a chybným výkladem je doslova zneužíván radikálními skupinami.⁸⁵

⁸⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šari‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 114. ISBN 978-80-247-4379-0.

5 POVINNOSTI ČLOVĚKA VŮČI ČLOVĚKU

Tento okruh islámského práva nazývaný mu[‘]āmalāt je bližší i západním civilizacím, protože jde o dvoustranné právní vztahy mezi lidmi. Přesto oproti západnímu - kontinentálnímu právu zde neexistuje striktní dělení na právo hmotné, procesní, trestní, soukromé a veřejné.

5.1 Základní principy

V islámském právu má klíčový význam úmysl (nīja). Např. [‘]ibādāt prosazuje, aby při náboženských úkonech byla zjevná jednota úmyslu a projevu. Takový úmysl hraje důležitou roli i v oblasti práva mu[‘]āmalāt. Obecně se islámské právo moc nevěnuje otázce omylu, a osobu, která se stane obětí omylu moc nechrání. Více pozornosti je věnováno až uvedení osoby v omyl, nebo činů konaných pod nátlakem (např. smlouvy takto podepsané jsou neplatné). Jestliže je pod nátlakem konán nějaký trestný čin, může se tento čin stát povoleným, ne-li povinným (jednotlivé činy jsou řešeny kazuisticky).⁸⁶

Právo se také věnuje lhūtám a podmínkám. Mezi nejvýznamnější lhůty patří lhůty pronájmů, nebo [‘]idda tzv. „čekací doba“, která je uložena ženě po ukončení manželství. Účelem takovéto lhůty může být např. zjištění otcovství počatého nebo narozeného dítěte. Lhůty jsou stanoveny také v otázkách vydržení. Obecně platí, že lhůta musí být určitá, a je také stanovena kazuisticky.

Mezi podmínky je potřeba uvést podmínky pro platnost právního úkonu, nebo podmínky vztahující se ke konkrétní transakci, podmínky nábožensko-právní, nebo ty, na kterých je závislý vznik (zánik) povinnosti nebo závazku.⁸⁷

Islám rozlišuje také dvojí zastoupení. To se může týkat buď náboženských otázek anebo jiných právních vztahů. V náboženských otázkách je zastoupení možné, pokud se týká majetku, netýká se však osobních náboženských povinností, kde možné není. V

⁸⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 117. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁸⁷ Tamtéž, s. 118.

ostatních případech je možnost zastoupení řešena kazuisticky. Zmocněnec může ale jednat plnou mocí, kde veškeré následky nese zmocnitel, ale je také možné dát plnou moc ve smyslu „jednej podle svého uvážení“. Pověřený zmocněnec může mít i větší práva než zmocnitel - nastává v případě kdy např. muslim požádá nemuslima aby koupil víno. Pokud je osoba povinna vykonat trest na provinilci, nemůže za sebe delegovat zástupce.⁸⁸

5.2 Právní postavení svobodných muslimů, nemuslimů a žen

Muslim nabývá svojí právní subjektivitu narozením, díky čemuž mu vzniká právo dědit, přijmout odkaz a právo na ochranu života. Právní odpovědnost končí smrtí, u nezvěstných končí 90 - 120 let od jejich narození. U právní způsobilosti můžeme rozlišit dvě oblasti:

- Způsobilost k právům a povinnostem.
- Způsobilost k právním úkonům.

Fiqh podle právní způsobilosti rozlišuje 3 skupiny: svobodné muslimy, otroky (z šarī'y byly otázky otroctví postupně zrušeny) a jinověrce. Plnou právní subjektivitu a trestní odpovědnost má svobodný, duševně zdravý a zletilý člověk. Zletilost je dotyčným prohlášena, pokud dosáhl 15 ti let. Šílenci a děti jsou zcela nezpůsobilí, duševně nemocní a nezletilí jsou způsobilí pouze k úkonům, které jsou ostatním ku prospěchu (mohou např. přijímat dary). Někteří zvláště bystří nezletilí mohou navíc přijmout islám, nebo mohou být zmocněnci v některých otázkách.⁸⁹

Svědci mohou být jen důvěryhodní lidé dobrého charakteru; nesmějí spáchat těžký hřích nebo spáchat opakovaně hříchy malé. Důvěryhodnost je tedy spíše náboženský požadavek - i hříšník může platně svědčit, nebo být předvolán soudem jako svědek.⁹⁰

⁸⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 119. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁸⁹ Tamtéž, s. 121.

⁹⁰ Tamtéž, s. 121 - 122.

V islámském právu neexistuje statut právnické osoby a institucí. Vlastníkem je umma, a tedy i všichni muslimové. Šarī'a ale rozlišuje waaqf, což je majetek „zakladatele“ (Boha) vyloučený z běžného užívání. Užitek z waaqfu je možný jen pro účel charity a jde zejména o hmotný majetek (budovy, knihy).⁹¹

Žena - muslimka podléhá patriarchálnímu modelu společnosti. Z hlediska náboženství je plně podřízena muži, což znamená, že má menší práva i povinnosti. V případech odškodnění, dědictví a svědectví se počítá jako polovina muže. Trestní právo je na ženu také mírnější, což je vyrovnáváno méně výhodným postavením v otázkách sňatku a manželství. V majetkovém a závazkovém právu má žena rovnoprávné postavení jako muž.⁹²

Postavení jinověrců - nemuslimů bylo zpočátku podřízeno válečnému právu, a nakládání s muslimy na dobytých území podléhalo tzv. kapitulační úmluvě (ḍimma), ve které se poražení mají podřít islámské moci. Toto „podřízení“ mohlo nabývat dvou stavů podle toho, zda se jednalo o podrobeného nemuslima nebo válečného zajatce. Podrobený měl zpravidla dvě volby, aniž by byl zabit - mohl konvertovat k islámu, nebo se podřít (např. arabští pohané měli na výběr jen konverzi nebo smrt). Podrobení byli povinni nosit jiné oblečení, platit daň z hlavy, označovat své domy a veřejně nepohoršovat muslimy. V praxi docházelo k častému nerespektování takovýchto předpisů a většinou se staly jen přáním konzervativních muslimských právníků.⁹³

Váleční zajatci mohli být zotročeni, zabiti nebo ponecháni naživu jako chráněnci islámského státu (tzv. ḍimnī). Ḍimnī nemají žádné privilegia, ale ani povinnosti, které se na muslimy vztahují. Mají jen povinnost vůči svému právu. V majetkovém a závazkovém právu jsou na stejné úrovni s muslimy. Vyjímkou je nemožnost svědectví, pokud se případ týká muslima. V trestním právu je jim možno ukládat tresty, nejedná-li se o náboženské otázky (např. pití vína).⁹⁴

Nevěřící nemuslimové jsou souhrnně označováni jako kaffār, což je výraz pro pohany, židy, křesťany, Peršany nebo ostatní příslušníky islámem neuznávaných náboženství.⁹⁵

⁹¹ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 122. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁹² Tamtéž, s. 122.

⁹³ Tamtéž, s. 126.

⁹⁴ Tamtéž, s. 126.

⁹⁵ Tamtéž, s. 126.

Obecně lze říci, že islámské právo se zabývá nemuslimy jen do té míry, do jaké míry se otázka týká muslimů. V ostatních případech jsou jinověrci ponecháni vlastnímu právu a soudům.⁹⁶

5.3 Rodinné právo

Islám se (až na pár výjimek) staví negativně ke kmenovému pojetí pospolitosti, a upřednostňuje rodinu, jako výraz příbuzenství založeném na pokrevním poutu. Manželství v právu vznikalo postupně a svůj základ má v úmluvách o prodeji nevěsty. V podstatě se jedná o druh civilní smlouvy, ve které ženich přede svědky uzavírá smlouvu se zákonným zástupcem nevěsty. Poté musí zaplatit nevěstě snubní dar (mahr). Pokud je nevěsta nezletilá, lze ji provdat i proti své vůli (jakmile nabude zletilosti, může být sňatek z její iniciativy zrušen). Nevěsta se může provdat i sama, pokud ovšem ženich odporuje sociálnímu postavení, má právo otec odporovat. Svobodný muž má právo na čtyři manželky, které musí dle svých možností zaopatřit.⁹⁷

Šar'ca stanovuje i mnoho překážek, které brání manželství. Mezi ty hlavní patří překážky označované jako „disparitas cultus“, které brání vzniku manželství díky rozdílnému vyznání manželů. Takový sňatek Šar'ca neuznává, pokud ale z tohoto smíšeného vztahu vzejde dítě, je vždy situováno k rodiči pocházejícího z „vyšší“ kategorie a stává se muslimem. Je mu ale zakázáno si vzít za ženu muslimku. Právo také zakazuje sňatek mezi „příbuznými po krvi a po mléce“. Vylučuje se tak především přímé příbuzenstvo, v druhém případě není možné mít za ženu svojí kojnou, nebo jinou ženu, která pila (nejméně pětkrát do dvou let věku) stejné mléko. Další překážkou uzavření manželství může být nedostatečný věk. U chlapců je to zpravidla 12 let, u dívek 9 let. Vzhledem k tak nízkému věku k uzavření manželství byly definovány dvě doktríny, které preferují právo volby (po dosažení puberty je možné jednostranně svazek zrušit) a rovnosti (zástupce jedné ze stran nemusí sňatek připustit). Moderní islámská legislativa věkovou hranici (možná i díky nátlaku některých lidsko-právních

⁹⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šar'ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 126. ISBN 978-80-247-4379-0.

⁹⁷ Tamtéž, s. 128 - 129.

organizací) zvyšuje. V Jemenu nebo Jordánsku je překážkou v manželství i velký věkový rozdíl mezi ženichem a nevěstou. Islámské právo rozlišuje i tzv. dočasné překážky uzavření manželství, které za určitých okolností zanikají (např. lhůta *‘idda* stanoví dobu, po kterou se rozvedená žena nesmí opět vdát).⁹⁸

Zánik manželství je způsoben smrtí, odpadlictvím od víry jednoho z manželů, nebo rozvodem. V islámských zemích je možné rozlišit tři druhy rozvodu. Nejčastěji jde o rozvod zapuzením (*ṭalāq*), ve kterém dojde k vyhnání manželky. Možný je také rozvod dohodou (*chul‘*), jež předpokládá existenci smlouvy o vrácení určité sumy muži ze strany manželky. Ukončit manželství může i rozhodnutí soudu (*tafrīq*), a to pokud je podán návrh na rozvod. Důvody mohou být různé, nejčastěji jde o sňatky v nezletilosti, hrubé zacházení ze strany manžela, či neplnění jeho závazků.⁹⁹

Ṭalāq je většinou jednostranný, mimosoudní akt manžela, který jej provede slovně nebo písemně. Při tomto aktu nesmí být muž opilý, silně duševně rozrušený, nemocný nebo nepřičetný, jinak je zapuzení neplatné. Podle četnosti zapuzení, lze rozlišit dva druhy rozvodů. Pokud došlo k zapuzení nanejvýš dvakrát, jde o odvolatelný rozvod (*rağ‘ī*), protože zánik manželství lze odvolat během čekací lhůty (*‘idda*). V případě třetího zapuzení a tedy definitivního rozvodu (*bā‘in*) je manželství zrušeno okamžitě. Pokud by se manželé chtěli znovu vzít, je mezitím nutné další manželství s jinou osobou.¹⁰⁰

Mezi nejčastější formy rozvodu patří tzv. „trojí zapuzení“, u které musí být formule „zapuzuji tě / ty nejsi pro mne žena“ vyslovena třikrát, během dvou period u ženy. Běžným zvykem je pronášení formule najednou (*ṭalāq bid‘a*). Takové jednání není dovoleno, přesto je rozvod platný.¹⁰¹

⁹⁸ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 60 - 63. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

⁹⁹ Tamtéž, s. 68.

¹⁰⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šari‘a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 130. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 130.

5.4 Dědické právo

V době před islámem se dědické právo řídilo podle místních tradic a zvyků, přičemž se upřednostňovalo dědictví muže před ženou. Po vzniku muslimské obce bylo dědictví upraveno na základě příslušnosti k ummě, posléze dochází k dalším úpravám prostřednictvím Zjevení, a vede ke zrušení nevyhovujících předislámských obyčejů.¹⁰²

K naplnění předpokladu dědění, je smrt zůstavitele a existence nějakého způsobilého majetku, jež se stane (po uhrazení dluhů, popř. realizaci závěti) předmětem dědění. Rozdělení dědictví poté musí probíhat v souladu s pravidly stanovenými Koránem a sunnou. Šarī'a inklinuje k potlačení závěti zesnulého. Podle islámského práva je možné, aby zůstavitel závětí ovlivnil maximálně $\frac{1}{3}$ majetku, zbylé $\frac{2}{3}$ budou rozděleny mezi dědice, což bývá mnohdy i důvod, proč dědici závěť úmyslně přehlížejí.

Mezi překážky, které brání dědictví patří např. vydědění, vražda zůstavitele (pokud ji způsobil dědic), náboženské rozdílnosti (nemuslim nemůže dědit po muslimovi), nebo trvalý pobyt muslima v nemuslimské zemi.¹⁰³

Dědit ze zákona (využit fixní podíl ze zůstavitelova majetku) náleží v první řadě dceři, sestře, všem manželkám, matce a sourozencům z matčiny strany. Tato ustanovení v Koránu mají zajistit dědit především ženským příbuzným. Poté jsou vypořádáni muži v přímé linii (potomci a předci zůstavitele, potomci a předci otce zůstavitele). Do této linie patří ale i ženy (např. sestry z otcovy strany). Petr Osina dále uvádí obecně platné pravidlo: „*Každý dědic má určený díl majetku, jehož velikost je různá podle počtu a existence příbuzných.*“¹⁰⁴

Druhým způsobem je dědění dle závěti. Platný testament nesmí zvýhodnit jediného dědice, a také nesmí překročit $\frac{1}{3}$ čistého výnosu z dědictví. Zůstavitel jej může vytvořit v psané nebo ústní formě - v době pořizování závěti musí být plnoletý, duševně způsobilý a střízlivý. Pokud zůstavitel poté spáchá sebevraždu, je závěť neplatná (Šarī'a sebevraždu zakazuje). Osoba uvedená v závěti může dědictví odmítnout, což dědic podle Koránu udělat nemůže. Pokud jsou dědici děti, musí být jmenováni spravedliví a

¹⁰² OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 69. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

¹⁰³ Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 71.

pobožní opatrovníci. Pokud některému dědici odkázal zůstavitel větší část majetku než ostatním, je možné se obrátit na šariatské soudy.¹⁰⁵

5.5 Majetkové právo

Šarī'a rozděluje věci na dvě základní kategorie. První kategorií jsou věci se kterými se dá obchodovat, což mohou být nemovitosti, movitosti, věci měřitelné, vážitelné a počítatelné. Druhou kategorií jsou věci vyloučené z obchodu a ze směny. Do této kategorie patří např. věci posvátného charakteru a věci patřící všem (vzduch, řeky).

Právo plného vlastnictví a využívání vlastní věci se nazývá milk, držba (jad). Islámské právo nerozlišuje možné dvojí zacházení s věcí podle toho, zda ji vlastníme nebo nevlastníme. Je rozlišována jen držba v dobré víře, oprávněná a neoprávněná držba.¹⁰⁶

Nabytí vlastnictví může být původní nebo nepůvodní. Původním vlastnictvím je myšleno nabytí věci bez vlastníka. V takovém případě je zkoumán zejména původní úmysl zabíratele - rozprostřená síť za účelem odchyty znamená vlastnictví úlovku; pokud je však síť rozprostřena jen proto aby se usušila, může si úlovek vzít kdokoli. Stejně tak vlastníkově půdy patří všechny stromy, které na pozemku rostou, včetně vlastnického práva k přírůstkům věci (strom rodí jablka).¹⁰⁷

Nepůvodně dochází k nabytí vlastnictví prostřednictvím předání, převzetí a dědění. K převodu práv užívání / držby na vlastníka dochází zpravidla při předání věci. Výjimku tvoří jen odpadlík u kterého je převod pozdržen např. do doby, než se navrátí zpět k islámu.¹⁰⁸

Spoluvlastnictví vzniká např. děděním, nebo vznikem zisku z obchodního partnerství. Je důležité rozhodnout, zda lze věc rozdělit, nebo ne. Pokud to možné není, je jednomu z obchodních partnerů přiznána část věci (byt v domě). Velký význam v

¹⁰⁵ OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 72. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

¹⁰⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 139. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 139.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 140 - 141.

šarīʿy zaujímá ochrana vlastnictví. Ta se projevuje se např. tím, že nájemce ručí pronajímateli za ztrátu věci, která mu byla pronajata.¹⁰⁹

Pokud dojde k prodeji nemovitosti, není potřeba převzetí držby, existují zde ale striktní pravidla pro dokazování vlastnictví. Ještě větší požadavky jsou kladeny na dokazování vlastnictví zděděné nemovitostí. Veřejný majetek je velmi omezený a jeho užívání je velmi volné, pokud nepůsobí škodu (na veřejném prostranství je možné volně postavit stánek). Taktéž neobydlené oblasti kolem osídlených oblastí patří všem.¹¹⁰

5.6 Závazkové právo

Závazkové právo zakazuje neodůvodněné obohacení, lichvu, sázky, hazardní hry a úrok. Všechny požadavky jsou zakotveny v Koránu. Smluvní svoboda je do značné míry omezená, a existuje jen v rámci jednotlivých smluvních typů, neboť je potřeba koordinovat transakci po etické stránce.

V arabštině neexistuje termín pro závazek, existuje jen nárok na finanční dluh (dajn). Tento dluh vzniká na základě smlouvy (ʿaqd), a uzavření smlouvy má často neformální charakter. Smlouva vyžaduje nabídku a akceptaci za přítomnosti obou stran. Odvolat nabídku před akceptací je možné; je nutný však jistý druh prohlášení o „právu zrušení“. Nabídka a akceptace může být zároveň vyjádřena slovy „prodej mi“ a „prodávám ti“.¹¹¹

Korán zakazuje neodůvodněné obohacení (ribā), což může být např. získání finančního prospěchu bez nabídnutí protihodnoty, který je slíben jedné straně za směnu dvou peněžních hodnot. Platí také zákaz směny obligací, neboť zde také hrozí neodůvodněné obohacení. Obecně se zákaz vztahuje k nákupu i prodeji - má znemožnit úrokům, nebo spekulacím s potravinami a drahými kovy.¹¹²

Ve smlouvách se nesmí vyskytovat žádný náznak nejistoty (ġarar), což má původ v zapovězení hazardní hry majsir v Koránu. Vyžaduje-li to smlouva, musí být v ní přesně

¹⁰⁹ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 141. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 141 - 142.

¹¹¹ Tamtéž, s. 144 -145.

¹¹² Tamtéž, s. 145.

a konkrétně určen předmět, množství i cena. U zastupitelných věcí musí dojít k prokazatelnému nabytí držby. Porušením smlouvy vzniká odpovědnost (ḍamān). Ta vzniká tehdy, pokud se plnění smlouvy stane nemožným (např. smlouva o předání již zaniklé věci nemůže být uskutečněna), nebo se jedna ze stran dopustí deliktu (protiprávní jednání, porušení smlouvy). Závazek může zaniknout např. zaplacením dlužné částky, splněním smlouvy, nebo bezpodmínečným odpuštěním dluhu.¹¹³

Tato omezení nejistoty ve smlouvách mají kořeny ve vášni starých Arabů k hazardním hrám. I zde však existují malé výjimky - jsou povoleny sázky na vítěze koňských dostihů, nebo na znalostní soutěže o islámském právu.¹¹⁴

5.7 Trestní právo

Šarī'a zpravidla rozděluje trestné činy do tří oblastí. První jsou trestné činy proti Bohu (ḥadd), druhou jsou civilní delikty (ġināyāt), a třetí jsou společensky nebezpečná jednání (ta'zīr).¹¹⁵

Zločiny proti Bohu jsou vyjmenovány v Koránu, a jde o zločiny v pravém slova smyslu. Jsou stíhány z úřední moci, na potrestání viníka má Bůh nárok a proto nelze od jejich stíhání jednoduše upustit. Patří zde např. cizoložství, obvinění z cizoložství, pití alkoholu, krádež a loupežné přepadení na cestách. Tyto delikty jsou postihovány tzv. tresty ḥadd, jež mají původ v Koránu a patří mezi ty nejtvrďší (trest smrti, utěti končetiny, zbičování). Pachateli takového činu může být ale zmírněn trest, pokud projeví lítost a aktivní pokání (tawba). Bývá také možné, že je viníkovi trest zmírněn, pokud je zde nalezena podobnost s jiným, dovoleným chováním. Dokazování je však značně obtížné, a klade velké nároky na kvantitu a kvalitu svědků. Co se týče opilství a cizoložství, je taktéž nutné dokázat svobodnou vůli obviněného. Cizoložství je spácháno pohlavním stykem, pokud obviněnému chybí právo na soulož (tzn. že není v existujícím manželství, nebo se mylně domnívá že již skončila manželce lhūta 'idda, nebo pokud

¹¹³ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 146. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 146.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 150 - 151.

bylo manželství uzavřeno vadně, a manželé to nevědí). Trestem je ukamenování, pokud je pachatel dosud důvěryhodná osoba muslimské víry v manželském stavu. Ostatní jsou zbičovány sto ranami, otroci padesáti. Pro dokázání cizoložství je potřeba čtyř důvěryhodných mužských svědků. Pokud obviněný spáchal více trestných činů, je mu uložen pouze jeden trest.¹¹⁶

Opilství (pití vina) je spácháno požitím jakéhokoliv alkoholu, nebo jakoukoliv intoxikací. Pachateli je nutné prokázat svobodnou vůli a trestat ho lze jen v době, po kterou jeví známky opilství. Trest za opilství je osmdesát ran bičem. Jen pro zajímavost - u otoka je trest snížen na 40 ran.¹¹⁷

Krádež je spáchána přivlastněním si cizí věci v hodnotě alespoň deseti dirhamů. Věc bez vlastníka nebo vyloučenou z obchodu ukradnout nelze. Pokud je pachatelů více, výsledná hodnota se dělí jejich počtem. Pokud opět škoda přesahuje deset dirhamů, je uložen trest ḥadd. Trestem je utěti pravé ruky, v případě recidivy pravé nohy. Poté lze pachatele už jen uvěznit. Není také možné žádat náhradu věci - možné je jen její vrácení.¹¹⁸

Loupežné přepadení na cestách je dle islámského práva samostatným trestným činem, přičemž nese společné znaky krádeže a vraždy. V případě oloupení a škody větší než deset dirhamů je utřata pravá ruka, nebo levá noha. Pokud dojde k vraždě, je pachatel popraven mečem. Pokud dojde k loupeži i vraždě zároveň, je pachatel ukřižován. Stejný trest je udělen i všem komplicům, neboť zde šarī'a neřeší míru zavinění jednotlivce.¹¹⁹

Ostatní delikty (vražda, ublížení na zdraví, poškození cizí věci a majetku) spadá do oblasti civilních práv (ḥaqq ādamī). V takových případech vzniká právo na „cenu krve“ (dija), odškodnění, nebo odvetu (qiṣās). Pokání zde nemá velký význam, je ale možné pachateli trestný čin odpustit. Zde právo bere v úvahu i míru zavinění, stejně tak se podrobně zabývá odškodněním a výší „ceny krve“. Obecně platí, že „normální dija“ se rovná sto velbloudům průměrné kvality, nebo tisíci dinárům. Tuto cenu neplatí provinilec, ale jeho širší rodina v mužské linii. Poškozená širší rodina má také právo na

¹¹⁶ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 151. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 152.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 152.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 152.

odvetu, nebo odškodnění, pokud je při incidentu zraněn nebo zabit některý její příslušník.¹²⁰

Trestné činy ta'zīr zahrnují např. činy podvodu, nemorálnosti a úplatkářství. Jejich typickým znakem je, že poškozují celou společnost. Tresty nespádají do kategorie ḥadd a qišāš a stanovuje je soudce, jež má definovanou maximální hranici trestů. Také je přihlíženo také na obecný zájem, a moc může stíhat odpadlíky od víry (je doručována nabídka návratu k islámu s třemi dny na rozmyšlenou).¹²¹

Závěrem lze říci, že v klasickém pojetí trestního práva neexistuje obecná koncepce jeho pojetí. Právo se nezabývá otázkami zavinění, pojetím trestní odpovědnosti, a zpravidla zde neexistují polehčující okolnosti. Na druhou stranu šari'ca má rozpracovaný systém trestů, omezuje krevní mstu a usiluje o smírné řešení konfliktů. Také je třeba dodat, že aplikovaná soudní praxe se ne vždy kryla s teoretickým pojetím práva.¹²²

5.8 Islámský fundamentalismus a lidská práva v islámské společnosti

V dnešní době se islámští myslitelé neustále zabývají otázkou jak co nejlépe uspořádat stát podle islámských hodnot. Vzniká tak mnoho názorových střetů mezi příslušníky tradičního pojetí fundamentálních hnutí a islámskými modernisty, kteří by rádi stavěli na pluralitní demokracii, a slučitelnosti islámu a demokracie.¹²³

Fundamentalisté nemají zpravidla konkrétní představu fungujícího systému, ale jen odmítají liberální demokracii, která je s islámem neslučitelná. Odlišné pojetí se také dotýká suverenity - pro fundamentalisty je nejvyšší suverenitou Bůh, kdežto demokracie umožňuje přesunutí suverenity k lidu, což je nežádoucí. Takové společenství vlády „člověka nad člověkem“ je údajně příčinou nejvyššího zla. Potměšil dále uvádí převažující názor islamistů na demokracii, neboť: *„Demokracie spočívá na omezeném lidském rozumu a zvrhává se ve vládu omezených mocenských elit, zatímco islámský řád*

¹²⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'ca: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 153. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹²¹ Tamtéž, s. 153.

¹²² Tamtéž, s. 153 - 154.

¹²³ Tamtéž, s. 190.

*spojující se v jednotě Boží zabezpečuje všechny složky společnosti*¹²⁴. Ne všichni fundamentalisté ale vidí demokracii stejně. Někteří v ní vidí jediný prostředek, jak se dostat k moci; jiní ji považují za kompatibilní systém, který stejně jako islám odmítá diktátorskou vládu. Šajch Muḥammad Saīd al-^cAšmāwī odvážně definoval základní teze islámu jako historický přežitek, který se stává alibistickým únikem před vlastní odpovědností. Jen Muḥammad se řídil Zjevením, což znamená, že ostatní se musí řídit rozumem.¹²⁵

Islámská politologie také často užívá „osvědčených“ pojmů. Buďto hlásá vymezení se vůči západnímu světu, nebo naopak poukazuje na možnost sloučení islámských hodnot s demokracií. Myšlenky vymezení podporovala islamistická hnutí, která vznikala jako reakce na zklamání ze socialismu, komunismu a nacionalismu. Pro některé politiky 50. a 60. let 20. století tato hnutí představovala jediný způsob, jak se dostat k moci. K posilování islamismu také přispělo i mnoho diktátorských režimů. Ty svojí moc uplatňovaly prostřednictvím utlačování opozice do té míry, že nakonec zůstala jen ta náboženská.¹²⁶

S otázkou demokratizace islámské společnosti souvisí i problematika dodržování lidských práv. Mnozí argumentují, že lidská práva přinesl Korán, jiní koncepci lidských práv odmítají úplně, protože člověk je božím služebníkem a nemá práva, jen povinnosti. Přesto podstatná část islámských zemí podepsala mezinárodní pakty o lidských právech (1966) a úmluvy o odstranění diskriminace žen (1979). Jejich faktické dodržování je ale mnohdy sporné.¹²⁷

U většiny severoafrických států je potřeba říci, že až do doby tzv. „Arabského jara“ (2010) v těchto zemích převažoval autoritativní, a centralizovaný styl vlády, situující se demokraticky pouze navenek (neexistoval zde pluralismus). Muslimští vůdci však namítají, že je na ně nahlíženo „dvojím metrem“. V tomto kontextu je potřeba říci, že tyto námitky jsou i mnohdy oprávněné, a nestranné posouzení je „chůze po tenkém ledě“, neboť se zde střetává více tzv. vyšších zájmů. Nedodržování lidských práv, terorismus a utrpení běžných lidí samozřejmě nelze nijak obhájit ani ospravedlnit; ze

¹²⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 191. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹²⁵ Tamtéž, s. 192.

¹²⁶ Tamtéž, s. 192.

¹²⁷ Tamtéž, s. 193 - 194.

strany západu ale mnohdy slouží jen jako prostředek k odvedení pozornosti od vlastních zájmů (na surovinách a strategických vojenských pozicích).

Problematikou dodržování lidských práv z islámských pohledu začalo v 70. let 20. století. Následně v roce 1980 Mezinárodní výbor právníků a Unie arabských advokátů, přijala „Doporučení“, která se dají interpretovat jako první pokusy o formulaci lidských práv a kritiku stávající situace. Závěry „Doporučení“ posloužily jako podklad pro vlastní „Deklaraci lidských práv“ (Dháka, 1983). Dva roky předtím, v roce 1981 byla neformální islámskou radou v Londýně vyhlášena „Všeobecná islámská deklarace lidských práv“. Svým pojetím hovoří v duchu rovnosti, spravedlnosti a práva na život. Je brána jako důležitý mezník k uznání lidských práv v islámských zemích, a ve své době k sobě poutala mnoho pozornosti.¹²⁸

V roce 1990 byla v Káhiře přijata „Deklarace lidských práv v islámu“. Pro mnoho pozorovatelů jde spíše o krok zpět. Neřeší náboženské rozdílnosti partnerů, garantuje vzdělání jen muslimům, všechna práva a povinnosti mají být vykládány v souladu se šari'ou.

Problémem tak např. zůstává sňatek muslimky s jinověrcem (je zakázán), odpadlictví od víry (hrozí zde trest smrti), nebo tresty ḥadd (v mnoha státech stále platí, byť jen formálně). Přesto nelze usuzovat, že je otázka lidských práv islámským zemím naprosto cizí. Nelze také tvrdit, že vzhledem k odlišnostem od západní civilizace by tato práva neměla být dodržována. Otázkou jen zůstává, do jaké míry jsou touhy lidí po svobodě shodné.¹²⁹

¹²⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 194. ISBN 978-80-247-4379-0.

¹²⁹ Tamtéž, s. 195 - 196.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

6.1 Vymezení výzkumného cíle

Pojetím praktické části je analýza výsledků internetového průzkumu na téma „Jak vidí Češi islámský svět?“. Úvodem je nutno zmínit, že téma bylo vybráno záměrně z důvodu značné konzervativnosti Čechů, kteří jsou do jisté míry charakterističtí obecným odmítáním všeho nového, nebo neznámého. Takové pro většinu populace neznámé a neprobádané prostředí může spolu s nedostatečnými a zkreslenými informacemi publikovaných např. v komerčních mainstreamových médiích u nás vyvolávat záměrný sociální odpor k islámskému světu, který může hraničit až s xenofobií. Nejde jen o iracionální strach, nýbrž důvody jsou často konkrétní, a jde převážně o obavy z činů, které jsou motivovány nábožensky. Je potřeba si uvědomit, že zde není možná extrapolace na základě několika činů jednotlivců, uznávajících islám ne jako náboženství, ale jako násilnou ideologii. Stejně tak je potřeba si uvědomit nereálnost ostatních, zavádějících tvrzení (ovládnutí Evropy muslimy). Tato tvrzení v žádném případě nemohou přispívat zdravému klimatu v naší společnosti, ale jen podněcují k utváření „vězení“ v naší mysli.

Podstatným smyslem praktické části veřejného průzkumu je zjištění míry informovanosti, a také to, jaký postoj veřejnost zaujímá vůči islámskému světu a jeho právnímu systému. Tyto otázky jsou nastíněny v kontrastu s tím, jaké k tomu využívá informační zdroje a zdali je schopna tyto informace kriticky rozlišovat, analyzovat a interpretovat. Neméně důležité je také porovnání, zda jde jen o vnitřní nebo vnější pohnutky, a do jaké míry je postoj veřejnosti ovlivněn vlastní zkušeností.

6.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Na začátku bylo nutné definovat soubor klíčových otázek, na které má výzkum poskytnout odpovědi. Vzhledem k potřebě pokrytí co největší oblasti byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, o kterých by mělo u veřejnosti převažovat obecné povědomí. První dvě otázky jsou směřovány spíše do oblastí subjektivního pocitu z daného slova nebo slovního spojení. Zbylé dvě otázky se snaží rozpoznat, jaké informační zdroje veřejnost využívá, a zda to má přímý vliv na jejich názory a očekávání. Tyto otázky jsou poté přetransformovány do čtyř výzkumných hypotéz, jejichž platnost má potvrdit anebo vyvrátit provedený veřejný průzkum v podobě dotazníku.

Otázka č. 1: Jak veřejnost vnímá pojem islámské právo (šarī'a) a islám?

Hypotéza č. 1: Veřejnosti je znám pojem šarī'a a islám spíše jako synonymum pro barbarské náboženství a právo, které nerespektuje zásady lidských práv.

Otázka č. 2: Jak veřejnost vnímá muslimy?

Hypotéza č. 2: Veřejnost vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu, mají z muslimů strach a trpí jejich přítomností.

Otázka č. 3: Jaké informační zdroje veřejnost využívá, a jak se to projevuje v jejich názorech na islámský svět?

Hypotéza č. 3: Veřejnost čerpající informace převážně ze zdrojů hlavního proudu spojuje islám s terorismem. Veřejnost informovaná nezávislými médii nebo osobní zkušeností tuto spojitost nevnímá.

Otázka č. 4: Jaký vývoj veřejnost očekává a vnímá momentálně nějaká osobní omezení?

Hypotéza č. 4: Veřejnost se obává dalších teroristických útoků a „válku proti terorismu“ vnímá jako omezení osobní svobody.

6.3 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tomu, že je potřeba názory a jevy zmapovat skrze celou společnost, byl průzkum k dispozici on-line všem uživatelům a výzkumný vzorek populace nebyl ani nemusel být jakkoliv omezován. Primárně se tedy výzkum zaměřoval na co nejširší spektrum respondentů. Obecně platí, že čím více respondentů se průzkumu účastní, tím je spolehlivější. Z celkového počtu 137 validních respondentů bylo 92 žen a 45 mužů.

Systém nabízí hodnocení spolehlivosti dotazníků a dle kvantifikačních měřítek (počtu respondentů) stanovuje vypovídací hodnotu. Vypovídací hodnota může nabývat hodnot „nulová“ (žádný respondent), „nepoužitelná“ (do 13 respondentů), „velmi nízká“ (do 40 respondentů), „nízká“ (do 80 respondentů), „dobrá“ (do 200 respondentů), „velmi dobrá“ (do 400 respondentů) a „vynikající“ (nad 400 respondentů). V případě použití validace respondentů emailem se předpokládá vyšší vypovídací hodnota, a tak se počet respondentů pro stanovení vypovídací hodnoty zvyšuje o $\frac{1}{3}$.

Vypovídací údaj slouží spíše jako orientační údaj, podstatná je vždy struktura respondentů (30 respondentů může znamenat vynikající vypovídací hodnotu, pokud se jedná o průzkum ve firmě, ve které pracuje 35 lidí, současně 400 respondentů z řad vysokoškoláků je prakticky nepoužitelných v případě, kdy se snažíme zmapovat nějaký jev v celé společnosti).

Tabulka 4: Věkové složení účastníků průzkumu

Pohlaví	Věkové složení [%]				
	0-20 [19.71]	21-30 [56.93]	31-50 [20.44]	51-60 [2.92]	Celkem [%]
Muž	6	22	15	2	45 [32.8]
Žena	21	56	13	2	92 [67.2]
Celkem	137				

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z tabulky je patrné, že největší zastoupení v průzkumu měly ženy ve věku 21-30 let. Zatímco z populace nad 60 let neodpověděl ani jeden respondent. Klesající trend počtu

respondentů na věku má zřejmě hlavní příčinu v nedostatečném povědomí o konkrétním internetovém serveru na kterém průzkum probíhal, spolu s nižší počítačovou gramotností uživatelů a jejich klesající potřebou takovéto stránky vůbec navštěvovat a účastnit se průzkumů.

Zajímavým ukazatelem jsou zdroje respondentů podle HTTP refereru. Zpracováním refererů může majitel webových stránek zjistit, odkud přicházejí uživatelé na jeho stránky. Z bezpečnostních důvodů nejsou zobrazeny kompletní adresy, ze kterých uživatelé přišli, ani minoritní zdroje respondentů. V případě následování odkazu z outlooku, icq nebo použití firewallu obvykle není možné zdroj zjistit. Jedná se o statistiku návštěvnosti dotazníku, nikoli jeho úspěšného vyplnění. Tyto zajímavé údaje tedy mohou sloužit pouze pro velmi hrubou orientaci.

Tabulka 5: Zdroje respondentů dle HTTP refereru

Referer	Procentní zastoupení
nezjištěno	49.7%
google.cz	16.8%
facebook.com	14.2%
vyplnto.cz	7.6%
search.seznam.cz	4.6%

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

6.4 Časová organizace výzkumu

Šetření probíhalo na serveru Vypĺnto.cz, který je určen pro tvorbu, zpracování a vyhodnocení internetových průzkumů (on-line dotazníků) v týdnu od 25.02. 2013 do 04.03. 2013, přičemž k naplnění dotazníku ze 75% došlo již v prvních pěti dnech.¹³⁰

¹³⁰ Výsledky provedeného internetového průzkumu jsou veřejně dostupné na internetové adrese: <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/jaky-maji-cesi-nazor-na-isl/>

Průzkum byl sestaven ze série 13-ti otázek, jejichž cílem je získat názory a fakta od respondentů. Návratnost dotazníků (poměr mezi počtem celkových vyplnění a zobrazení) byla 81.7%. Průměrná doba vyplňování se pohybovala kolem 1.75 minuty.

Server Vyplňto.cz, vyžaduje několik nutných parametrů k tomu, aby mohl být dotazník veřejně publikovatelný, což je důležitý předpoklad tohoto výzkumu. Spolu s tím také nabízí několik doporučení a rad pro maximalizaci počtu respondentů. Vzhledem k nutnosti shromáždit co nejvíce respondentů bylo potřeba pečlivě zvolit název dotazníku, protože i nedostatečný popis může případné respondenty od vyplnění odradit. Z několika návrhů byl nakonec vybrán název „Jaký mají češi názor na islámský svět?“, který vhodně a stručně reflektuje podstatný záměr průzkumu. Systém také dovoluje určit konkrétní datum ukončení sběru dat, po kterém dochází k jeho automatickému vyhodnocení. Pro většinu průzkumů postačí týdenní lhůta, neboť nejvíce odpovědi bývá shromážděno první tři dny od publikování.

Pokud průzkum označíme příznakem „veřejný“, získává respondenty z řad návštěvníků serveru, výměnou za poskytnutí výsledků pod licenci Creative Commons. Ty komukoliv dovolují libovolné využití výsledků pod podmínkou uvedením autora. Systém také vyžaduje, aby byl definován úvodní a závěrečný děkovný text, protože dotazníky bez úvodního textu nemají šanci získat bezplatnou propagaci v rámci databáze veřejných dotazníků.

I přesto, že byla využita jen bezplatná licence, systém sběru dat dovoluje definovat pokročilé volby. Jde zejména o kontrolu unikátnosti respondentů dle IP adresy a e-mailu, nebo možnost definovat cílovou URL (kam bude respondent po vyplnění dotazníku přesměrován).

V dalším kroku je možné s pomocí odkazu „Vložit novou otázku“ postupně vložit neomezené množství otázek. Na pořadí otázek není třeba brát ohled, neboť v následném kroku je možné pořadí otázek změnit. U každé otázky je potřeba zvolit její text a nastavit příznak, zda bude povinná (nepovinnou otázku může respondent přeskočit) a určit, jakého bude typu.

K dispozici je také nastavení vzhledu dotazníku a jeho automatická kontrola (zejména gramatických chyb). Systém také umožňuje komplexní závěrečnou kontrolu, a pokud je dotyčný s návrhem spokojen, odkazem „Publikovat“ ukončí průvodce a zpřístupní dotazník veřejnosti.

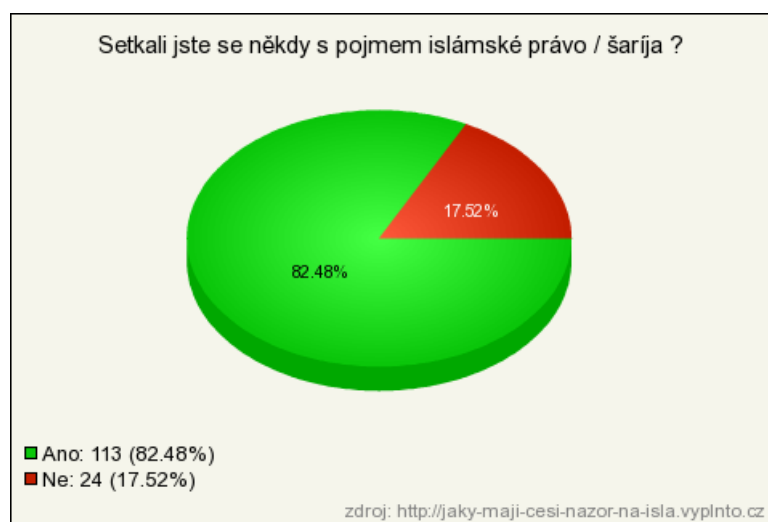
6.5 Výsledky výzkumu

Předchozí dvě otázky, týkající se pohlaví a věku respondentů byly již důkladněji analyzovány v kapitole zabývající se výzkumným vzorkem. V této části prezentuji hlavní zjištění dle jednotlivých otázek pomocí vizualizovaných grafů a komentáře.

Otázka č. 3: Setkali jste se někdy s pojmem islámské právo (šarī'a)?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, a respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Graf 1: Setkali jste se někdy s pojmem islámské právo (šarī'a)?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že se většina respondentů s pojmem islámského práva neboli šarī'a setkala. Mým osobním předpokladem také bylo, že povědomí o této frázi bude relativně velké, a že většině lidí nebude tento pojem neznámý.

Respondentů, kteří se s pojmem setkali bylo celkem 113. Z této množiny si 79 respondentů (69.9%) nemyslí, že je islám mírumilovné náboženství a stejný počet také vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu. Z celkového počtu 24 respondentů, kteří pojem šarī'a neznají nebo se s ním neseťkali bylo 79.2% žen a 20.8% mužů. Z tohoto počtu „neznalých“ si 18 respondentů (75%) nemyslí, že je islám mírumilovný a 16 (66.7%) vnímá pronikání islámské kultury do Evropy jako problém.

Otázka č. 4: Myslíte si, že islámské právo respektuje zásady lidských práv?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „souhlasím“, „spíše souhlasím“, „nevím“, „spíše nesouhlasím“ a „nesouhlasím“.

Graf 2: Myslíte si, že islámské právo respektuje zásady lidských práv?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že většina veřejnosti (80.3%) nevnímá islámské právo jako právo respektující lidská práva. Ostatních 13% respondentů na otázku nedokázalo jednoznačně odpovědět a zbylých 6.5% respondentů hodnotí islámské právo vesměs kladně. Výsledky potvrdily můj osobní předpoklad.

Respondentů, kteří s otázkou zásadně nesouhlasili bylo celkem 56. Z této množiny se 55 respondentů (98.2%) někdy setkalo s pojmem šarí'a, 48 respondentů (85.7%) se domnívá, že je svět vystaven další teroristické hrozbě, 47 respondentů (83.9%) si myslí, že islám není mírumilovné náboženství, 46 respondentů (82.1%) vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu a 40 respondentů (71.4%) spojuje islám s terorismem. Zásadní odpůrci se ve 27 případech (48.2%) opírají hlavně o informace poskytnuté mainstreamovými zdroji, přičemž v tomto ohledu se nejméně kriticky projeví čtenáři a diváci nezávislých (zejména internetových) médií, kteří nesouhlasili úplně nebo částečně jen v 15 případech (z celkových 110).

Otázka č. 5: Myslíte si, že je islám mírumilovné náboženství?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 3: Myslíte si, že je islám mírumilovné náboženství?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že většina veřejnosti (71%) nevnímá islám jako mírumilovné náboženství. Ostatních 16% respondentů na otázku nedokázalo jednoznačně odpovědět a zbylá menšina (13%) hodnotí islám pozitivně.

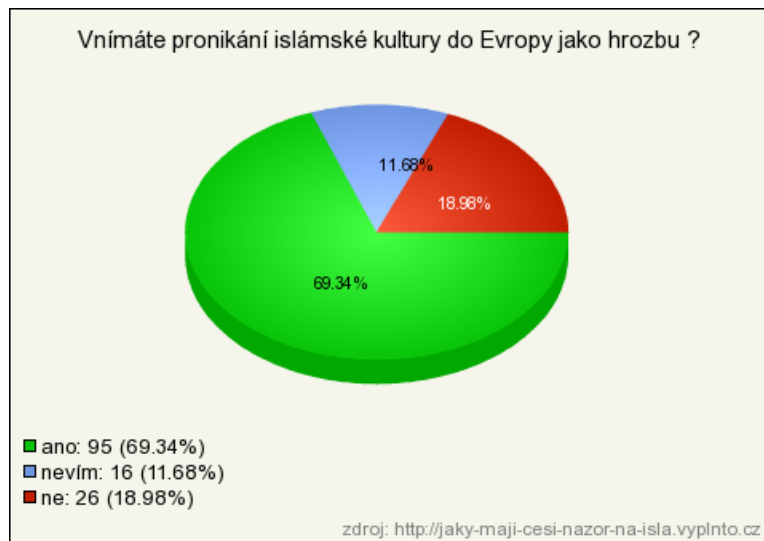
Respondentů, kteří s otázkou nesouhlasili, bylo celkem 97. Z této množiny 80 respondentů (82.5%) vnímá pronikání islámů do Evropy jako hrozbu, 79 respondentů (81.4%) si myslí, že je svět vystaven dalším teroristickým útokům, 73 respondentů (75.3%) spojuje islám s terorismem, 59 respondentů (60.8%) si myslí, že útoky z 11. září byly činem islámských teroristů, 56 (57.7%) má z muslimů strach, 50 (51.5%) z nich má pocit, že lidé v ČR trpí muslimům ústupky.

Respondentů, kteří na otázku odpověděli kladně je celkem 18. Z této množiny se 16 respondentů (88.9%) neobává bydlet vedle muslima, 15 respondentů (83.3%) zná pojem islámské právo a nemá s muslimů strach, 9 respondentů (50%) nevnímá pronikání muslimů jako hrozbu a nemyslí si, že lidé v ČR trpí muslimům ústupky.

Otázka č. 6: Vnímáte pronikání islámské kultury do Evropy jako hrozbu?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 4: Vnímáte pronikání islámské kultury do Evropy jako hrozbu?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že 69% respondentů vnímá pronikání islámské kultury do Evropy jako hrozbu. Ostatních 19% tuto hrozbu nevnímá a zbylých 11% nedokázalo na otázku jednoznačně odpovědět.

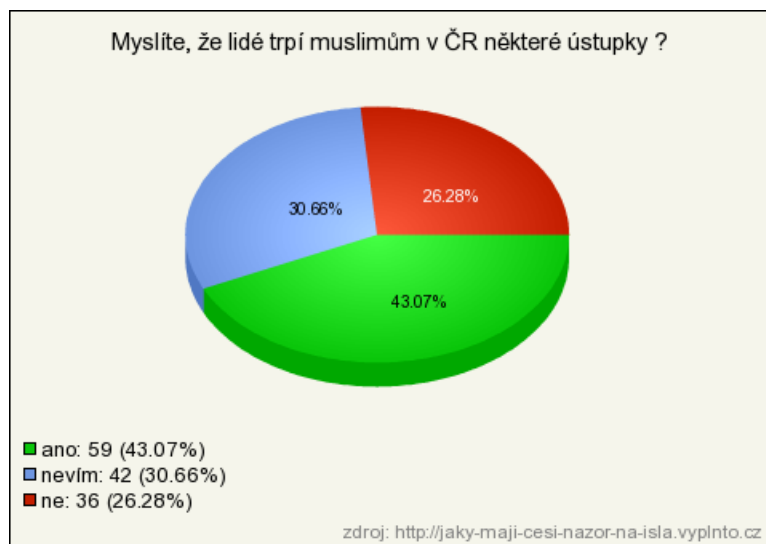
Respondentů, kteří s otázkou souhlasili, bylo celkem 95. Z této množiny 80 respondentů (84.2%) pochybuje o mírumilovnosti islámského náboženství, 75 respondentů (78.9%) spojuje islám s terorismem a stejný počet respondentů si také myslí, že je svět vystaven nové teroristické hrozbě.

Respondentů, kteří s otázkou nesouhlasili, bylo celkově 26. Z tohoto oboru hodnot 23 respondentů (88.5%) nemá z muslimů strach a ani by jim nevadilo vedle muslima bydlet, přesto se podstatná část 18 respondentů (69.2%) obává nových teroristických útoků, 17 respondentů (65.4%) si myslí, že je „válka proti terorismu“ vykoupena omezením osobní svobody a 13 respondentů (50%) nespojuje islámské náboženství s terorismem.

Otázka č. 7: Myslíte, že lidé trpí muslimům v ČR některé ústupky?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 5: Myslíte, že lidé trpí muslimům v ČR některé ústupky?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmý převažující trend, že respondenti hodnotí situaci spíše nezájatě (odpovědi „nevím“ a „ne“ tvoří celkově 57%). Významné zastoupení zaujímá i kladný protinázor (43%).

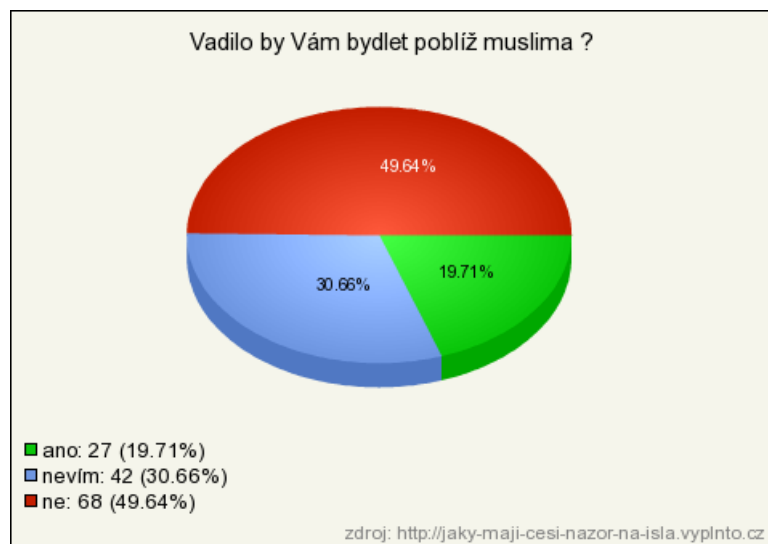
Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 59. Z této množiny si 50 respondentů (84.7%) myslí, že islám není mírumilovné náboženství a stejný počet respondentů vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu, 47 respondentů (79.7%) spojuje islám s terorismem, 46 respondentů (78%) se obává dalších teroristických útoků, 40 respondentů (67.8%) má z muslimů strach, 34 respondentů (57.6%) se domnívá, že je „válka proti terorismu“ vykoupena osobní svobodou a pouze 31 z nich (52.5%) využívá mainstreamové informační zdroje.

Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo celkem 36. Z této množiny respondentů jich 28 (77.8%) nemá z muslimů strach a neobává se dalších teroristických útoků, 27 respondentů (75%) bylo ženského pohlaví a 26 respondentů (72.2%) uvedlo, že by jim nevadilo bydlet vedle muslima.

Otázka č. 8: Vadilo by Vám bydlet poblíž muslima?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 6: Vadilo by Vám bydlet poblíž muslima?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmý jasný trend, že respondenti hodnotí otázku spíše nezaujatě (odpovědi „nevím“ a „ne“ tvoří celkově 80%). Přesto je podíl odpovědi „nevím“ výrazný, neboť dosahuje téměř $\frac{1}{3}$. Jen necelým 20% by vadilo mít za souseda muslima.

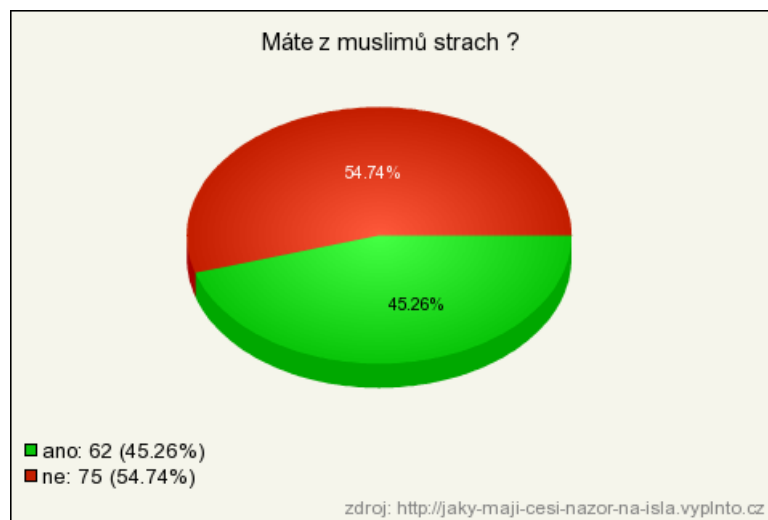
Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo celkem 68. Z toho 59 respondentů (86.8%) uvedlo, že z muslimů nemají strach, a to i přesto, že se v 58 případech (75%) jednalo o ženy.

Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 27. Všech 27 respondentů (100%) vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu, 26 respondentů (96.3%) mají pochyby o mírumilovnosti islámu a 24 respondentů (88.9%) má z muslimů strach, spojuje islám s terorismem a cítí hrozbu, že je svět vystaven novým teroristickým útokům.

Otázka č. 9: Máte z muslimů strach?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, a respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Graf 7: Máte z muslimů strach?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že jsou výsledky téměř vyrovnané. Mírně (o 10%) však převažuje odpověď „ne“ (55%). To také potvrdilo můj osobní předpoklad a pokud nedojde v médiích k nějakému podstatnému „zviditelnění“ trend by měl být spíše klesající. Porovnáním výsledků za několik let by bylo vhodné si tuto osobní hypotézu ověřit v praxi.

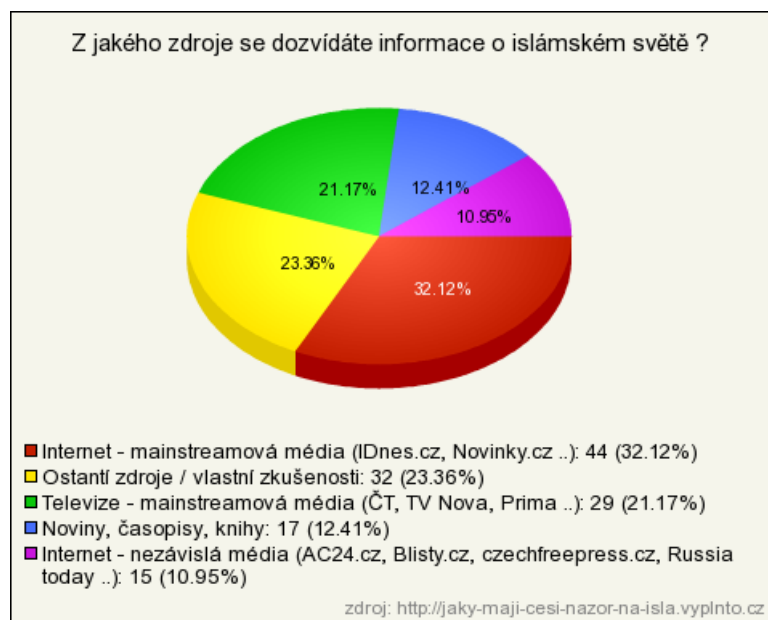
Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo celkem 75. Z této množiny by 59 respondentům (78.7%) nevadilo mít za souseda muslima, 58 respondentů (77.3%) se setkala s pojmem šari‘a, a 23 respondentů (30.7%) si myslí, že šari‘a nerespektuje lidská práva.

Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 62. Z toho 56 respondentů (90.3%) nepovažuje islám za mírumilovné náboženství, 55 respondentů (88.7%) vnímá negativně pronikání islámu do Evropy, 54 respondentů (87.1%) spojuje islám s terorismem, 53 respondentů (85.5%) si myslí, že je svět vystaven dalším teroristickým útokům a pouze 11 respondentů (17.7%) má pocit, že je „válka proti terorismu“ vykoupena omezením osobní svobody.

Otázka č. 10: Z jakého zdroje se dozvídáte informace o islámském světě?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, a respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Graf 8: Z jakého zdroje se dozvídáte informace o islámském světě?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že převažují mainstreamové internetové zdroje (32.12%), následované ostatními zdroji (23.36%), což může představovat vlastní výzkum, nebo osobní zkušenosti. Ještě menší podíl zaujímají celoplošné televizní stanice (21.17%), následované tištěnými médii (12.41%). Jako poslední se umístila nezávislá média (10.95%).¹³¹

Výsledky průzkumu dále ukázaly, že nezávislá média preferují více muži (66.7%), celoplošné televizní vysílání zase více ženy (69%), stejně tak jako noviny, časopisy a knihy (82.4%). Např. na doplňující otázku, zda se respondenti domnívají se, že útoky z 11. září byly činem teroristů odpovědělo kladně jen 5 čtenářů (6.2%) nezávislých médií z celkového počtu 80 kladně odpovídajících respondentů.

¹³¹ Je potřeba uvést, že striktní rozlišení informačních zdrojů na komerční a nezávislá média může být mnohdy problémové, v tomto případě jsem se řídil jsem dostupnými informacemi včetně toho jak se např. nezávislé weby veřejnosti navenek prezentují.

Otázka č. 11: Je podle vás islám spojen s terorismem?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, a respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Graf 9: Je podle vás islám spojen s terorismem?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že 66% respondentů vnímá spojitost islámu a terorismu. Ostatních 20% tuto spojitost nevnímá a zbylých 14% nedokázalo na otázku jednoznačně odpovědět.

Důvody tak velkého kladného výsledku jsou pro mne překvapením a mohou být různé. Tuto spojitost (i když neopodstatněnou) u mne vyvolává kauza z roku 2005, kdy bylo veřejné mínění doslova zaplavováno informacemi o nevoli arabského světa kvůli údajným karikaturám proroka Muḥammada, jež byly uveřejněny v dánském deníku. Kauza vznikla v Egyptě a pozdější protesty zachvátily většinu arabského světa. Došlo nejen k pálení dánských vlajek, ale i ke ztrátám na životech. Saúdská Arábie např. přistoupila k bojkotu dánského zboží. Uvádí se, že mohlo jít i o cílenou provokaci islámských fundamentalistů.

Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 91. Z tohoto počtu 75 respondentů (82.4%) vnímá hrozbu pronikání islámské kultury do Evropy a 73 respondentů (83.2%) nemyslí, že je islám mírumilovné náboženství.

Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo celkem 27. Z toho 24 respondentů (88.9%) by dokázalo sousedit s muslimem, neobávají se jich a nevidí žádnou souvislost ve spojení terorismu a islámu. Přesto má 17 respondentů (63%) pocit v omezení osobní svobody.

Otázka č. 12: Myslíte si, že je západní svět vystaven hrozbě dalších teroristických útoků?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 10: Myslíte si, že je západní svět vystaven hrozbě dalších teroristických útoků?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že se téměř 75% respondentů této hrozby obává. Ostatních 22% respondentů nedokázalo na tuto otázku jednoznačně odpovědět a jen pouhé 3% respondentů žádnou reakci neočekávají.

Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 102. Z toho 79 respondentů (77.5%) nejsou přesvědčeni o mírumilovném islámu, 75 respondentů (73.5%) vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu a 73 respondentů (71.6%) spojuje islám s terorismem. Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo jen 5 a proto není možné jednotlivé segmenty spolehlivě interpretovat.

Otázka č. 13: Máte pocit, že je „válka proti terorismu“ vykoupena omezením osobní svobody?

Tato uzavřená otázka byla definována jako povinná, respondent se musel rozhodnout mezi odpověďmi „ano“, „nevím“ a „ne“.

Graf 11: Máte pocit, že je „válka proti terorismu“ vykoupena omezením osobní svobody?

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že téměř 52% respondentů vnímá omezení osobní svobody. Ostatní téměř $\frac{1}{3}$ respondentů nedokázala na otázku odpovědět a zbylých 18% omezení osobní svobody nepocítuje.

Respondentů, kteří odpověděli „ano“, bylo celkem 71. Z toho 50 z nich (70.4%) nepokládají islám za mírumilovné náboženství, 49 respondentů (69%) vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu, 46 respondentů (64.8%) vnímá spojení islámu s terorismem, 34 respondentů (47.9%) má pocit, že veřejnost trpí muslimům ústupky.

Respondentů, kteří odpověděli „ne“, bylo celkem 25. Z této množiny si 19 respondentů (76%) nemyslí, že je islám mírumilovné náboženství a 18 respondentů (72%) vnímá islám jako hrozbu a spojují islám s terorismem.

6.6 Interpretace výsledků - vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Veřejnosti je znám pojem šarī'a a islám spíše jako synonymum pro barbarské náboženství a právo, které nerespektuje zásady lidských práv.

Hypotéza je sestavena ze tří podmínek. U otázky č. 3 „Setkali jste se někdy s pojmem islámské právo (šarī'a)?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. U otázky č. 4 „Myslíte si, že islámské právo respektuje zásady lidských práv?“ budou validní jen odpovědi „spíše nesouhlasím“ a „nesouhlasím“. U otázky č. 5 „Myslíte si, že je islám mírumilovné náboženství?“ budou validní jen odpovědi „ne“. Tímto způsobem je získán počet respondentů, kteří takovýto výrok podporují. Tento počet odpovědí je poté porovnán s celkovým počtem odpovědí a vypočten jejich [%] podíl z celku.

Hypotézu podpořilo 74 respondentů z celkových 137, což v globálním měřítku znamená 54.01%. Hypotéza byla potvrzena.

Hypotéza č. 2: Veřejnost vnímá pronikání islámu do Evropy jako hrozbu, mají z muslimů strach a trpí jejich přítomností.

Hypotéza je sestavena ze čtyř podmínek. U otázky č. 6 „Vnímáte pronikání islámské kultury do Evropy jako hrozbu?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. U otázky č. 7 „Myslíte, že lidé trpí muslimům v ČR některé ústupky?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. U otázky č. 8 „Vadilo by Vám bydlet poblíž muslima?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. U otázky č. 9 „Máte z muslimů strach?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. Tímto způsobem je získán počet respondentů, kteří takovýto výrok podporují. Tento počet odpovědí je poté porovnán s celkovým počtem odpovědí a vypočten jejich [%] podíl z celku.

Hypotézu podpořilo 19 respondentů z celkových 137, což znamená podporu pouze vzorku 13.87% respondentů. Hypotéza byla vyvrácena.

Hypotéza č. 3: Veřejnost čerpající informace převážně ze zdrojů hlavního proudu spojuje islám s terorismem.

Hypotéza je sestavena ze dvou podmínek. U otázky č. 10 „Z jakého zdroje se dozvídáte informace o islámském světě?“ budou validní jen odpovědi „Internet - mainstreamová média“ spolu s odpovědí „Televize - mainstreamová média“. U otázky č. 11 „Je podle vás islám spojen s terorismem?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. Tímto způsobem je získán počet respondentů, kteří takovýto výrok podporují. Tento počet odpovědí je poté porovnán s celkovým počtem odpovědí a vypočten jejich [%] podíl z celku.

Hypotézu podpořilo 50 respondentů z celkových 137. Znamená to 36.5% podporu pro dané tvrzení. Hypotéza byla vyvrácena.

Hypotéza č. 4: Veřejnost se obává dalších teroristických útoků a „válku proti terorismu“ vnímá jako omezení osobní svobody.

Hypotéza je sestavena ze dvou podmínek. U otázky č. 12 „Myslíte si, že je západní svět vystaven hrozbě dalších teroristických útoků?“ budou validní jen odpovědi „Ano“. U otázky č. 13 „Máte pocit, že je válka proti terorismu vykoupena omezením osobní svobody?“ budou taktéž validní jen odpovědi „Ano“. Tímto způsobem je získán počet respondentů, kteří takovýto výrok podporují. Tento počet odpovědí je poté porovnán s celkovým počtem odpovědí a vypočten jejich [%] podíl z celku.

Hypotézu podpořilo 56 respondentů z celkových 137. Globálně to znamená podporu pro tvrzení ze 40.9%. Hypotéza byla vyvrácena.

Závěr: Provedený průzkum potvrdil pouze platnost první hypotézy, která v populaci převažuje. Ostatní hypotézy mají v populaci jen marginální zastoupení.

ZÁVĚR

Dle stanovených cílů definovaných v úvodu práce je možné provést závěrečnou komparaci požadovaných vstupů s výslednými výstupy. Mezi primární cíle teoretické části práce bylo utřídit současný stav vědění spolu s vysvětlením specifik práva šar'fy. Poznatky bylo nutné rozšířit tak, aby se dotýkaly co největší oblasti práva, a poskytly tak pokud možno ucelený základní obraz. Oblastmi, o kterých se práce nezmiňuje je oblast islámského finančního, ústavního a procesního práva. V naší odborné literatuře však bohužel tyto oblasti patří již k okrajovým záležitostem, a podrobných informací se hledající nedočká ani na internetu. Pomoci splatit tento dluh vůči české veřejnosti by snad mohla vyřešit jen upřímná prosba k našim orientalistům a právníkům.

Mezi primární cíle praktické části patřilo zjištění momentálního postoje české veřejnosti vůči muslimskému světu. Pokud jsou zhodnoceny jednotlivé hypotézy v kontrastu s tím jak jsou naplněny, nedošlo k jejich výraznému potvrzení. Primárně to ovšem neznamená, že výsledky praktické části byly neúspěšné a nedošlo k relevantnímu zjištění. Vyšší důležitost než na ověření hypotézy má provedený průzkum z lidského hlediska - je jakýmsi potvrzením úpadku štvavých globálních kampaní, které pomalu utvářejí místo nově nastupujícímu směru, ve kterém začínáme hledat skutečnou pravdu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-125-3.

MENDEL, Miloš. Hadís. In HORYNA, Břetislav; PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus, křesťanství, islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.

OSINA, Petr. *Islámské právo a jeho prameny*. Olomouc: Acta iuridica olomucensis, 2000.

OSINA, Petr. *Základy islámského práva*. Praha: Leges, 2012. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-13-7.

PELIKÁN, Petr. SUNNA: Pramen islámského práva. Praha: Ediční středisko právnické fakulty UK v Praze, 1997.

POTMĚŠIL, Jan. *Šarí'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4379-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

Islámské centrum v Praze a Brně. *IslamWeb.cz* [online]. Praha [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/>

Korán: Korán v češtině. MÉDIAOISLÁMU.CZ. *Korán v češtině od Médiaoislámu.cz* [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.koranoislamu.cz/>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Setkali jste se někdy s pojmem islámské právo (šarīca)?	53
Graf 2: Myslíte si, že islámské právo respektuje zásady lidských práv?	54
Graf 3: Myslíte si, že je islám mírumilovné náboženství?	55
Graf 4: Vnímáte pronikání islámské kultury do Evropy jako hrozbu?	56
Graf 5: Myslíte, že lidé trpí muslimům v ČR některé ústupky?	57
Graf 6: Vadilo by Vám bydlet poblíž muslima?	58
Graf 7: Máte z muslimů strach?	59
Graf 8: Z jakého zdroje se dozvídáte informace o islámském světě?	60
Graf 9: Je podle vás islám spojen s terorismem?	61
Graf 10: Myslíte si, že je západní svět vystaven hrozbě dalších teroristických útoků?	62
Graf 11: Máte pocit, že je „válka proti terorismu“ vykoupena omezením osobní svobody?	63

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sunnité a šiité	13
Tabulka 2: Přehled pramenů islámského práva	23
Tabulka 3: Možná rozlišení ġihādu	33
Tabulka 4: Věkové složení účastníků průzkumu	50
Tabulka 5: Zdroje respondentů dle HTTP refereru	51

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petr Křenek

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Islámské právo

Rok: 2013

Počet stran textu: 59

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 6

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: JUDr. Aleš Zpěvák